

Print ISSN: 2251-6654
Online ISSN: 2588-3542

Journal of Family Counseling and Psychotherapy

Volume 11, Issue 2 - Serial Number 32, March 2022, Pages 25-66

20.1001.1.22516654.1400.11.2.2.2

Meta-Analysis of Iranians Researches on the Effect of Couple Therapy and Family Therapy in Reducing Divorce of Couples Approaching Divorce in the Years (2011-2020)

Received: : 2021-10-09

Accepted: 2022-03-01

Seyede Tayebe Zamani

M. A, Family Counseling, Department of Counseling, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Kurdistan, Iran

[Omid Isanejad](#)

Associate Professor, 'Psychopathology of Family and Training' Research Group. Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Kurdistan, Iran [.o.isanejad@uok.ac.ir](mailto:o.isanejad@uok.ac.ir)

Abstract

Background: Divorce and marital conflict are important factors in the occurrence of many destructive behaviors in the family and society. **Objective:** The purpose of this meta-analysis was to determine the effect of couple therapy and family therapy approaches (third-wave therapies, postmodern approaches, systemic, cognitive-behavioral approaches, schema therapy, Guttman's couple therapy, object relationships, and imago-therapy) on reducing divorce couples approaching divorce. **Method:** This research uses a meta-analysis method to integrate the results of different research to determine the extent of the effect of couple therapy and family therapy approaches on reducing divorce. 19 studies that were methodologically reviewable and were conducted within the Islamic Republic of Iran during the years 89 to 98 were selected and a meta-analysis was performed on them. The data search sources were the [Scientific Database \(SID\)](#), [Noormags](#), [Magiran](#), [The comprehensive portal of humanities \(ensani.ir\)](#), and the [Islamic World Science Citation Database \(ISC\)](#). Data analysis and effect size calculations were performed using CMA2 software and hedge's g index.. **Findings:** The findings of this meta-analysis showed the magnitude of the effect of couple therapy and family therapy on couples on the approaching of divorce for fixed effects (0.73) and random effects (0.34). Examination of the heterogeneity of the effects using Cochran's Q test showed that square I is equal to 96.63 and the value of Q is equal to 2502/47 and is significant ($p < 0.01$). As a result, the effect sizes are heterogeneous and a stochastic model should be considered to analyze the effects. Therefore, the value of the random effect, which is 0.34, is taken as the effect size index. According to Cohen's table, the effect size is estimated to be 0.34 small. **Conclusion:** Findings show that the success rate of couple therapy and family therapy approaches for couples approaching divorce is more effective than no treatment, but not to the extent that it is mentioned as a suitable treatment for couples on the verge of divorce. Based on this, the size of the effect obtained in the research is in a small range. In addition to therapeutic approaches, therapists in the treatment process should pay attention to the neglected factors described in this article.

Key words: *couple therapy, divorce, family therapy, meta-analysis*

Introduction

Cultural developments in the last half-century have had a profound effect on marriage. These developments have increased the expectations and requirements of marriage (Miralles, Hidalgo & Godoy, 2021). The increasing prevalence of divorce is a consequence of these developments. Divorce is not only an individual phenomenon but also a complex psychological and social process, so it can be the basis of various crises (Tosi & van den Broek, 2020). Pre-divorce conflicts, dissatisfaction with the relationship, and ultimately separation have many negative consequences for the affected individuals and the whole community (Engl, Thurmaier & Hahlweg, 2019). Divorce is a gradual, long-term process that begins with dissatisfaction, confusion, and a desire for separation. According to the definition (Gottman, 2014), divorce is a process that begins with the experience of an emotional crisis and ends with trying to resolve tensions by entering a new situation and lifestyle. Divorce has three dimensions: cognitive, emotional, and behavioral. The cognitive dimension deals with the perception of divorce, the emotional dimension includes the positive and negative feelings of the individual, and the behavioral dimension requires the behavioral readiness of individuals for divorce. Divorce for both partners and children has various consequences such as unhealthy mental, psychological and emotional problems, increased fatal car accidents, increased incidence of physical illness, suicide, violence, depression, isolation, the poor performance of children in school, delinquency and school dropout (Tosi & van den Broek, 2020). These problems will also affect society and adult relationships. The goal of many prevention programs is to reduce the frequency of negative communication develop constructive methods and problem-solving strategies and teach couples the skills needed to deal with future conflicts (Tullius, De Kroon, Almansa & Reijneveld, 2021).

The psychoanalytic theory considers the root of divorce and couples' problems as unresolved childhood conflicts. The tendency to divorce depends not only on the circumstances of the couple but also on the family system in the occurrence of divorce. The high divorce rate, the increasing turmoil in couples' relationships, and the negative consequences of these problems on individual and family functioning have led many researchers to use couples therapy and family therapy approaches to strengthen families or couples who want to rebuild relationships and strengthen their family center. (Beasley & Ager, 2019).

In general, couple therapy and family therapy may be effective in reducing divorce. Previous research has confirmed the effect of couple therapy and family therapy. In the Islamic Republic

of Iran, research (Saadati Shamir, Saniee & Zare, 2019) showed that couple therapy by the Guttman method increases family performance and marital adjustment in couples on the verge of divorce. Research (Asgari & Goodarzi, 2019) showed that during emotional schema therapy, couples learn by practicing conscious conversation that by sharing their problems, they can save themselves from negative interactions and resolve conflicts. To experience more intimacy and prevent divorce. Research (Davoodi, Etemadi, Bahrami & Shahsiah, 2012; Mami & Safarnia, 2018) showed that couples therapy approaches have been effective in reducing divorce. In foreign research, a meta-analysis (Strouse & Roehrl, 2011) reported that the effect of therapeutic interventions on adults facing divorce and separation was 0.47. Meta-analysis (Boustani, Sani Zaker & Kiamanesh, 2007) The effect of cognitive-behavioral therapy on the reduction of marital problems was 0.17.

Given the extensive research in the field of different approaches to couple therapy and family therapy of couples approaching divorce and inconsistency in research, it seems that conducting a meta-analysis to help clarify the effect of couple therapy and family therapy on couples approaching divorce. In other words, by doing a meta-analysis, a more comprehensive and coherent view of the effectiveness of family therapy and couple therapy on couples approaching divorce in the country will be obtained. Meta-analysis is a method for integrating the results of previous research that has been done on a single topic and is a suitable method for this research. The present study uses meta-analysis to find the effect of couple therapy and family therapy on couples approaching divorce.

Methodology

This descriptive research has been done by the meta-analysis method. Meta-analysis translates the results of various studies into a common scale, or in other words, uses statistical methods to combine research conducted in the past to achieve a single and coherent result (Kramer & Hewitt, 2005). The present study aims to use a meta-analysis method to provide a comprehensive result of the effect of couple therapy and family therapy approaches on couples approaching divorce. The statistical population of the study included 80 research in the field of psychology, counseling, and behavioral sciences in Iran that were conducted on couples on the verge of divorce in the field of couple therapy and family therapy in the past years. 19 pieces of research were confirmed according to the Prisma diagram Also in terms of methodology

(population, sample size, validity and reliability of measuring instruments, statistical hypothesis, statistical analysis method, and accuracy of statistical calculations) had the necessary conditions for this study. By systematic search in scientific-research journals, appropriate research for conducting this research was identified. The scientific databases of this research included scientific-research journals in the field of counseling, psychology, and behavioral sciences approved by the Ministry of Science and the Ministry of Health. The search terms were couple therapy, family therapy, and divorce. Also, only Persian sources that were worked on in Iran were examined.

Results and discussion

Figure 1 shows a funnel plot to check the symmetry of the values of Hedges' g Egger regression on both sides of the straight line of the mean (neutral) effect. Visual examination shows relative symmetry, but for significant analysis, Egger regression analysis is performed.

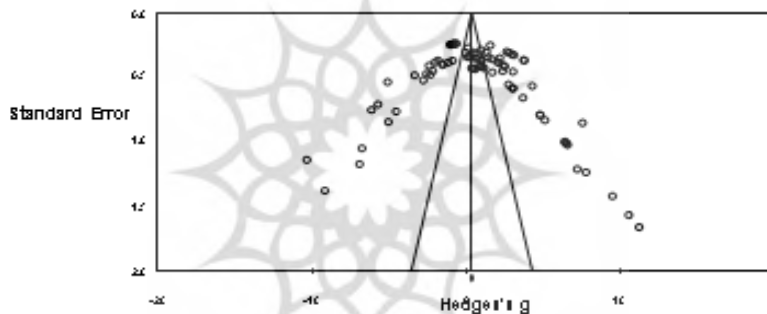

figure 2. Funnel diagram results for oblique diffusion investigation

Table 1 shows the Egger regression results for oblique diffusion analysis. In this regression model, the effect of the standardized intervention is considered as a criterion variable and as an independent variable. The value of P is greater than 0.05, in which case there is no significant emission bias.

Table 1

Egger regression results

P	df	t	0.95 high limi	0.95 Low lin	standard erro	Constant
0.072	84	1.82	0.63	0.25	1.48	2.89

Conclusion

The findings of this meta-analysis showed that the magnitude of the effect of couple therapy and family therapy on couples approaching divorce is fixed effects (0.73) and random effects (0.34). According to Cohen's table, this size is considered the average effect. The effect sizes are heterogeneous and a random model should be used to analyze the effects, so the value of the random effect, which is 0.34, was taken as the effect size index. According to Cohen's table, the effect size is estimated to be 0.34 small. Findings show that the success rate of couple therapy and family therapy approaches on couples on the verge of divorce is more effective than no treatment, but not to the extent that it is mentioned as a suitable treatment for couples approaching divorce. Based on this, the size of the effect obtained in the research is in a small range. And therapists in the treatment process, in addition to therapeutic approaches, must pay attention to other hidden factors that play a role in divorce.

The results of this meta-analysis are different from some previous domestic studies which show that different models of couple therapy and family therapy have been effective in reducing divorce on the eve of divorce (Asgari & Goodarzi, 2019; Davoodi, Etemadi, Bahrami & Shahsiah, 2012; Mami & Safarnia, 2018; Saadati Shamir, Saniee & Zare, 2019; Strouse & Roehrl, 2011) The results of this study showed the small effect of different models of couple therapy and family therapy in reducing divorce. These results with meta-analysis (Boustanipour, Sani Zaker & Kiamanesh, 2007) measure the small effect of cognitive-behavioral therapy on reducing marital problems; Meta-analysis (Strouse & Roehrl, 2011) Small effect of treatment models on divorce; Meta-analysis (Rathgeber & et al., 2019) The moderate effectiveness of emotion therapy and the small effectiveness of behavior therapy on couples with co-occurring problems.

Explaining the results of the meta-analysis, it can be said that the therapist can not identify all the obstacles to change. There are various factors such as personality traits, important people in life, and biological, psychological, and environmental factors that may prevent change or make little change.

Acknowledgments

Researchers consider it necessary to appreciate and thank all the researchers who have helped the authors in this research with their studies.

Authors' contributions

The first author is Dr. Omid Isanejad and the second author is Tayebeh Zamani.

Funding

All financial resources and costs for research and publication of the article have been paid by the authors and no financial support has been received.

Availability of data and materials

This research is a review study and PRISMA diagram and CMA2 software was used so that the data is available to researchers.

Ethics approval and consent to participate

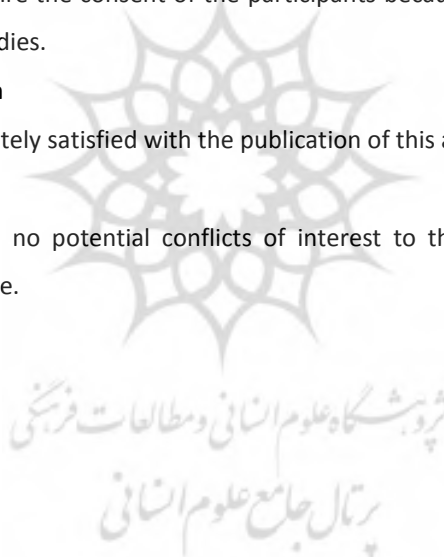
This study did not require the consent of the participants because it was a meta-analysis of the findings of previous studies.

Consent for publication

The authors are completely satisfied with the publication of this article

Competing interests

The author(s) declared no potential conflicts of interest to the research, authorship, and/or publication of this article.

References

- Asgari, A & Goodarzi, K. (2019). Effectiveness of Emotional Schema Therapy on Marital Intimacy among Couples on the Brink of Divorce. *Salamat Ijtimai (Community Health)*, (2)6:174-185. <https://doi.org/10.22037/ch.v6i2.23281>. [Persian]
- Afroz, G. A. Narimani, M. & Emami-poor, S. (2014). The effectiveness of short-term object relations couples therapy on improvement of family functioning of clients filing for divorce. *International Journal of Behavioral Sciences*, 8(2), 123-129. [link](#) [Persian]
- Beasley, C. C., & Ager, R. (2019). Emotionally Focused Couples Therapy: A Systematic Review of Its Effectiveness over the past 19 years. *Journal of Evidence-Based Social Work*, 16(2), 144-159. [10.1080/23761407.2018.1563013](https://doi.org/10.1080/23761407.2018.1563013)
- Beckerman, N. L., & Sarracco, M. (2011). Enhancing emotionally focused couple therapy through the practice of mindfulness: A case analysis. *Journal of Family Psychotherapy*, 22(1), 1-15. <https://doi.org/10.1080/08975353.2011.551082>
- Boustanipour, A.R, Sani Zaker, B & Kiamanesh, A. R. (2007). Meta-analysis of the effectiveness of cognitive-behavioral patterns in the treatment of marital problems. *Counseling Research and Development*, 6(22): 7-25. [link](#). [Persian]
- Bowen, M. (1978). *Family therapy in clinical practice*. New York, NY: Aronson. <https://doi.org/10.1176/ajp.136.3.367>
- Browning, S. W., & van Eeden-Moorefield, B. (2017). *Contemporary families at the nexus of research and practice*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315668598>
- Clarke-Stewart, A., & Brentano, C. (2006). *Divorce: Causes and consequences*. Yale University Press. [link](#)
- Christensen, A., Jacobson, N. S., Prince, S. E., Cordova, J., & Eldridge, K. (2000). Integrative behavioral couple therapy: An acceptance-based, promising new treatment for couple discord. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 68(2), 351-355. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.68.2.351>
- Conger, RD, Rueter MA, Elder GH. (1999). Couple resilience to economic pressure. *Journal Personality Social Psychology*, 76: 54-7. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.76.1.54>
- Coleman, J., Cowan, P. A., & Pape Cowan, C. (2021). Attachment security, divorce, parental estrangement, and reconciliation. *Journal of Social and Personal Relationships*, 02654075211046305. <https://doi.org/10.1177/02654075211046305>
- Davoodi, Z., Etemadi, O., Bahrami, F., & Shahsiah, M. (2012). The effect of brief solution-focused couple therapy approach on couples' marital adjustment in men and women prone to

- divorce in 2010-2011 in Isfahan. *Journal of Fundamentals of Mental Health*, 14(55): -190-199. <https://doi.org/10.22038/JFMH.2012.936>. [Persian]
- De Shazer, S. (1988). *Clues: Investigating solutions in brief therapy*. WW Norton & Co.[link](#)
- De Shazer, S., & Berg, I. K. (1997). 'What works?' Remarks on research aspects of solution-focused brief therapy. *Journal of Family therapy*, 19(2), 121-124. <https://doi.org/10.1111/1467-6427.00043>
- Durães, R. S. S., Khafif, T. C., Lotufo-Neto, F., & Serafim, A. D. P. (2020). Effectiveness of cognitive behavioral couple therapy on reducing depression and anxiety symptoms and increasing dyadic adjustment and marital social skills: An exploratory study. *The Family Journal*, 28(4), 344-355. <https://doi.org/10.1177/1066480720902410>.
- Engl, J., Thurmaier, F., & Hahlweg, K. (2019). Prevention of Divorce: Results of a 25-Year Follow-Up Study. *Verhaltenstherapie*, 1-11. <https://doi.org/10.1159/000502393>
- Epstein, N. B., & Zheng, L. (2017). Cognitive-behavioral couple therapy. *Current Opinion in Psychology*, 13, 142-147. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2016.09.004>.
- Epstein, N. B., Bishop, D. S., & Levin, S. (1978). The McMaster model of family functioning. *Journal of Marital and Family therapy*, 4(4), 19-31. <https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.1978.tb00537.x>
- Fraley, R. C., & Heffernan, M. E. (2013). Attachment and parental divorce: A test of the diffusion and sensitive period hypotheses. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 39(9), 1199-1213. <https://doi.org/10.1177/0146167213491503>
- Goldstein, R. D., Petty, C. R., Morris, S. E., Human, M., Odendaal, H., Elliott, A. J & Prigerson, H. G. (2020). Transitional objects of grief. *Comprehensive Psychiatry*, 98, 152161. <https://doi.org/10.1016/j.comppsy.2020.152161>
- Gottman, J. M. (2014). *What predicts divorce?: The relationship between marital processes and marital outcomes*. Psychology Press. <https://doi.org/10.4324/9781315806808>
- Gottman, J. M. (1994). *What predicts divorce? The relationship between marital processes and marital outcomes*. Lawrence Erlbaum Associates, Inc.[Link](#)
- Ghods, M., Barabadi, H. A. B., & Heydarnia, A. H. (2018). Effectiveness of narrative therapy on reducing divorce tendency and its components in women with early marriage. *Counseling Culture and Psychotherapy*, 9(33), 73-98. [10.22054/qccpc.2018.28555.1712](https://doi.org/10.22054/qccpc.2018.28555.1712)[Persian]
- Gurman, A. S. (Ed.). (2010). *Clinical casebook of couple therapy*. Guilford Press.[link](#)
- Granato, H. F., Stewart, A. R., Vinograd, M., & McFarr, L. (2021). Dialectical behavior therapy. In A. Wenzel (Ed.), *Handbook of cognitive behavioral therapy: Overview and approaches* (pp. 539–565). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/0000218-018>

- Hasani, M., Ghafari, A., Abolghasemi, A., & Taklavi, S. (2019). Effectiveness of dialectical behavior therapy on cognitive flexibility, sense of continuity, and marital interactions in the couples requesting for divorce. *Journal of Modern Psychological Researches*, 14(53): 89-106. [link](#) [Persian]
- Hendrix, W. H., Stephen Cantrell, R., & Steel, R. P. (1988). Effect of social support on the stress-burnout relationship. *Journal of Business and Psychology*, 3(1), 67-73. [link](#)
- Jafari, A., Sanai, Z. B., Sharifi, H. P., & Karami, A. (2010). The comparison of the effectiveness of Satir's relationship and Whitaker's experiential approaches in the reduction of divorce probability in couples on the brink of divorce. *Counseling Research and Development*, 2(24): 25-48. [link](#). [Persian]
- Kazantzis, N., Luong, H. K., Usatoff, A. S., Impala, T., Yew, R. Y., & Hofmann, S. G. (2018). The processes of cognitive behavioral therapy: A review of meta-analyses. *Cognitive Therapy and Research*, 42(4), 349-357. <https://doi.org/10.1007/s10608-018-9920-y>
- Kelly, G. (1955). *The Psychology of Personal Constructs*. New York: Norton. <https://doi.org/10.4324/9780203405987>
- Leahy, R(2018). *Emotional Schema therapy*. Translation: Zirak, H & Azadi, R. (2018). Tehran, Arjomand Publication. <https://doi.org/10.4324/9780203711095>
- Leahy, R. L. (2011). Emotional schema therapy: A bridge over troubled waters. Acceptance and mindfulness in cognitive behavior therapy: *Understanding and applying the new therapies*, 109-131. <https://doi.org/10.1002/9781118001851.ch5>
- Leavitt, J. P. (2010). *Common dilemmas in couple therapy*. Translation: Isanejad, O & Azimifar, Sh. (2017). Tehran, Arjomand Publication. <https://doi.org/10.4324/9780203874936>
- Linehan, M. M & Shearin, E. N. (1994). Dialectical behavior therapy for borderline personality disorder: Theoretical and empirical foundations. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 89, 61-68. [10.1111/j.1600-0447.1994.tb05820.x](https://doi.org/10.1111/j.1600-0447.1994.tb05820.x)
- Mami, SH, Safarnia, A. (2018). Effectiveness of systemic-constructivist paternity therapy on the initial maladaptive schemas and tendency to extramarital relationships in the female divorce applicants. *Journal of Psychological Studies*, 14(1):76-90. [10.22051/psy.2018.16927.1474](https://doi.org/10.22051/psy.2018.16927.1474) [Persian]
- Mami, S., & Hoseini, Z. S. (2019). Effectiveness of Combining Two methods Therapy Solution-Focused and Narrative on the Initial Maladaptive Schemas and Tendency to Extramarital Relationships in Female Divorce Applicants. *Journal of Psychological Studies*, 15(1):165-181. <https://doi.org/10.22051/psy.2018.18489.1544>

- Mancini, M. A. (2021). *Integrated behavioral health practice*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-59659-0>
- Mohammadi, M., Sheykh Hadi Siruii, R., Garafar, A., Zaharakar, K., Shakarami, M., & Davarniya, R. (2017). Effect of group cognitive behavioral couples therapy on couple burnout and divorce tendency in couples. *Armaghane Danesh*, 21(11):1069-1086. <http://armaghanj.yums.ac.ir/article-1-1404-en.html>. [Persian]
- Mohannaee, S., Rishehri, A. P., Golestaneh, S., & Keykhosrovani, M. (2019). The effectiveness of couple therapy by Hendrix imago therapy method on improving couples' communication patterns and reduction of emotional divorce in couples applying for divorce in Bushehr. *Iranian Journal of Psychiatric Nursing*, 7(1): 58-65. <http://ijpn.ir/article-1-1248-en.html>. [Persian]
- Moradi, O., & Chardavoli, S. H. (2016). The survey of the effectiveness of couple therapy combining cognitive-behavioral with structural aspects life's quality of couples divorced. *Journal of Counseling Research*, 15(57): 24-40. <http://irancounseling.ir/journal/article-1-79-en.html> [Persian]
- Miralles, P., Godoy, C., & Hidalgo, M. D. (2021). Long-term emotional consequences of parental alienation exposure in children of divorced parents: A systematic review. *Current Psychology*, 1-15. <https://doi.org/10.1007/s12144-021-02537-2>
- Minuchin, S. (1961). The acting-out child and his family: An approach to family therapy. *William Alanson White Institute, New York*. [link](#)
- Nameni, E., & Shirashtiani, A. (2016). The effectiveness of a combination of two solution-oriented and narrative therapies on vitality and emotion control in women applicant divorce. *Culture of Counseling and Psychotherapy*, 7(27):150-169 <https://dx.doi.org/10.22054/qccpc.2016.6735>. [Persian]
- Nabawi Hesar, J., & Ahmadi, K. (2012). The Effectiveness of Mindfulness-Based Family Therapy on Frigidity among Divorce Seeking Women. *Family Counseling and Psychotherapy*, 2(3):412-425. [Link](#). [Persian]
- Nabavi Hesar, J., & Arfi, M. (2018). Comparing the efficacy of Family therapy based on Bowen's family systems theory and logotherapy on the divorce applicant clients' tendency to marital infidelity. *Journal of Counseling Research*, 17(66): 59-97. <http://irancounseling.ir/journal/article-1-837-en.html> [Persian]
- Nabavi, Hesar, J., Arefi, M., & Yoosefi, N. (2018). Comparing the efficacy of family therapy based on Bowen's family systems theory and logotherapy on dyadic adjustment and clients' divorce tendencies. *Family Psychology*, 4(2): 43-60. <http://irancounseling.ir/journal/article-1-837-en.html> [Persian]

- Narendran, D. J., Abilash, R., & Charulatha, B. S. (2021). Exploration of Classification Algorithms for Divorce Prediction. In *Proceedings of International Conference on Recent Trends in Machine Learning, IoT, Smart Cities, and Applications* (pp. 291-303). Springer, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-15-7234-0_25
- Purwani, W., Suranata, K., & Gading, I. K. (2021). Solution-focused Brief Counseling Guidebook: Theoretical Validity and Effectiveness in Reducing Student's Social Anxiety. *Bisma The Journal of Counseling*, 5(2) <https://doi.org/10.23887/bisma.v5i2.37760>
- Pepping, C. A., & Halford, W. K. (2016). Mindfulness and couple relationships. In *Mindfulness and Buddhist-derived approaches in mental health and addiction* (pp. 391-411). Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-22255-4_19
- Rathgeber, M., Bürkner, P. C., Schiller, E. M., & Holling, H. (2019). The efficacy of emotionally focused couples therapy and behavioral couples therapy: A meta-analysis. *Journal of Marital and Family Therapy*, 45(3), 447-463. <https://doi.org/10.1111/jmft.12336>
- Saadati Shamir A, Saniee, M, Zare, E. (2019). Effectiveness of Couple Therapy by Gottman Method on Family Function and Marital Adjustment in Divorce Applicant Couples. *Iranian Journal of Rehabilitation Research in Nursing*,5(2):10-17. <http://ijrn.ir/article-1-389-en.html>. [Persian]
- Satir, V., Bitter, J. R., & Krestensen, K. K. (1988). Family reconstruction: The family within—a group experience. *Journal for Specialists in Group Work*, 13(4), 200-208. <https://doi.org/10.1080/01933928808411877>
- Salvatore, J. E., Larsson Lönn, S., Sundquist, J., Sundquist, K., & Kendler, K. S. (2018). Genetics, the rearing environment, and the intergenerational transmission of divorce: a Swedish national adoption study. *Psychological science*, 29(3), 370-378. <https://doi.org/10.1177/0956797617734864>
- Saeedpoor, F, Asghari, F & Sayadi, A. (2019). Comparison of the effectiveness of the Bowen family therapy approach and McMaster's model on intimacy, cognitive emotion regulation, and family function in couples who are exposed to divorce. *Journal of Counseling Research*, 8(2): 191-214. <http://socialworkmag.ir/article-1-574-en.html>. [Persian]
- Strouse, J., & Roehrle, B. (2011). A meta-analysis of intervention outcome studies for adults undergoing separation and divorce. *International Journal of Mental Health Promotion*, 13(4), 17-29. <https://doi.org/10.1080/14623730.2011.9715665>
- Tullius, J. M., De Kroon, M. L., Almansa, J., & Reijneveld, S. A. (2021). Adolescents' mental health problems increase after parental divorce, not before, and persist until adulthood: a

- longitudinal TRAILS study. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 1-10. <https://doi.org/10.1007/s00787-020-01715-0>
- Tosi, M., & van den Broek, T. (2020). Gray divorce and mental health in the United Kingdom. *Social Science & Medicine*, 256, 113030. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2020.113030>
- White, M., & Epston, D. (1990). *Narrative means to therapeutic ends*. New York: Norton. [Link](#)
- Whitaker, C. A. (1976). Sex, love, and the committed relationship. *Journal of sex & marital therapy*, 2(4), 263-264. <https://doi.org/10.1080/00926237608405330>
- Yavuz Güler, Ç., & Karaca, T. (2021). The role of differentiation of self in predicting rumination and emotion regulation difficulties. *Contemporary Family Therapy*, 43(2), 113-123. <https://doi.org/10.1007/s10591-020-09559-1>
- Young, J. E. (1999). *Cognitive therapy for personality disorders: A schema-focused approach*. Professional Resource Press/Professional Resource Exchange. <https://psycnet.apa.org/record/1999-02395-000>

Print ISSN: 2251-6654
Online ISSN: 2588-3542

Journal of Family Counseling and Psychotherapy

Volume 11, Issue 2 - Serial Number 32, March 2022, Pages 25-66

20.1001.1.22516654.1400.11.2.2.2

فرا تحلیل پژوهش‌های ایرانی در زمینه تأثیر زوج‌درمانی و خانواده‌درمانی در کاهش طلاق زوجین در آستانه طلاق طی سال‌های ۹۸-۱۳۸۹

پذیرش: ۱۴۰۰-۱۲-۱۰

دریافت: ۱۴۰۰-۰۷-۱۷

سیده طیبه زمانی کارشناس ارشد مشاوره خانواده، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه کردستان، کردستان، ایران.

دانشیار گروه مشاوره، گروه پژوهشی آسیب‌شناسی خانواده و تربیت، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی،

دانشگاه کردستان، کردستان، ایران. نویسنده مسئول o.isanejad@uok.ac.ir

امید عیسی نژاد

چکیده

طلاق و تعارض زناشویی یکی از عوامل برجسته در بروز بسیاری از رفتارهای مخرب در خانواده و جامعه است. هدف این فرا تحلیل آشکار ساختن تراز تأثیر رویکردهای زوج‌درمانی و خانواده‌درمانی (درمان‌های موج سوم، رویکردهای پست‌مدرن، رویکردهای منظومه‌ای، شناختی رفتاری، طرح‌واره درمانی، زوج‌درمانی گاتمن، روابط شی و ایماگوتراپی) روی کاهش طلاق زوجین در آستانه طلاق بود. این پژوهش با به‌کارگیری روش فرا تحلیل با یکپارچه کردن نتایج پژوهش‌ها گوناگون، اندازه اثر رویکردهای زوج‌درمانی و خانواده‌درمانی بر روی کاهش طلاق را مشخص می‌کند. ۱۹ پژوهش که از لحاظ روش‌شناختی شایستگی بررسی داشتند و در داخل جمهوری اسلامی ایران طی سال‌های ۸۹ تا ۹۸ ه. ش انجام شده بودند انتخاب شدند و فرا تحلیل بر روی آن‌ها انجام شد. منابع جستجوی داده‌ها پایگاه اطلاعات علمی (SID)، پایگاه مجلات تخصصی نور (Noormags)، بانک اطلاعات نشریات ایران (Magiran)، پرتال جامع علوم انسانی (ensani.ir) و پایگاه استنادی علوم جهان اسلام (ISC) بود. تجزیه و تحلیل داده‌ها و محاسبه اندازه اثر با استفاده از نرم‌افزار CMA2 و شاخص g هجز انجام شد. یافته‌های این فرا تحلیل نشان داد که تراز اندازه اثر زوج‌درمانی و خانواده‌درمانی بر زوجین در آستانه طلاق برای اثرات ثابت (۰/۷۳) و اثرات تصادفی (۰/۳۴) است. بررسی ناهمگنی اثرات با استفاده از آزمون کیو کوکران (Cochran's Q) نشان داد مجذور I برابر با ۹۶/۶۳ و مقدار Q برابر با ۲۵۰۲/۴۷ و معنی‌دار است ($P < ۰/۰۱$). در نتیجه اندازه‌های اثر ناهمگن بوده و برای تحلیل تأثیرات باید مدل تصادفی مدنظر قرار گیرد. لذا مقدار اثر تصادفی که ۰/۳۴ است، به‌عنوان شاخص اندازه تأثیر پذیرفته می‌شود. مطابق جدول کوهن اندازه اثر ۰/۳۴ کوچک ارزیابی می‌شود. یافته‌ها نشان‌دهنده آن است که تراز موفقیت اثربخشی رویکردهای زوج‌درمانی و خانواده‌درمانی روی زوجین در آستانه طلاق مؤثرتر از عدم درمان است ولی نه تا اندازه‌ای که به‌عنوان درمان‌های درخور برای زوجین در آستانه طلاق یادکرد. بر این اساس اندازه اثر به‌دست‌آمده در پژوهش‌های صورت گرفته در بازه کوچک قرار گرفته است. درمانگران در فرایند درمان افزون بر رویکردهای درمانی باید به عوامل مغفول مانده که در این مقاله تشریح شده است توجه داشته باشند.

کلیدواژه‌ها: خانواده‌درمانی، زوج‌درمانی، فرا تحلیل و طلاق

مقدمه

دگرگونی‌های فرهنگی در نیم‌قرن گذشته تأثیر بسیار فراوانی در پیوند زناشویی داشته است. این دگرگونی‌ها سبب افزایش انتظارات و الزامات همسرگیری شده است (Miralles, Hidalgo & Godoy, 2021). گسترش روزافزون پدیده طلاق^۱ از پیامد این دگرگونی‌ها است. طلاق نه تنها یک پدیده فردی بلکه یک فرایند پیچید روان‌شناختی و اجتماعی است به همین دلیل می‌تواند شالوده چالش‌های گوناگون باشد (Tosi & van den Broek, 2020). تعارض‌های پیش از طلاق، ناخشنودی از رابطه و سرانجام جدایی، پیامدهای منفی فراوانی را برای افراد آسیب‌دیده و برای همه جامعه به همراه دارد (Engl, Thurmaier & Hahlweg, 2019). طلاق فرایندی تدریجی و طولانی‌مدت است که با ناخشنودی^۲، آشفتگی^۳ و گرایش به جدایی آغاز می‌شود. بر پایه تعریف (Gottman, 2014) طلاق فرایندی است که با تجربه بحران هیجانی آغاز می‌شود و با کوشش برای حل تنش‌ها از راه وارد شدن به موقعیت و شیوه زندگی نوین خاتمه می‌یابد. طلاق دارای سه بعد شناختی^۴، هیجانی^۵ و رفتاری^۶ است. بعد شناختی به درک فرد از طلاق می‌پردازد، بعد هیجانی احساسات مثبت و منفی فرد را شامل می‌شود و در بعد رفتاری مستلزم آمادگی رفتاری افراد برای طلاق است. طلاق برای هر دو شریک و فرزندان نتایج گوناگونی مانند روان‌ناسالم، مشکلات روان‌شناختی و هیجانی، افزایش تصادفات رانندگی منجر به مرگ، افزایش بروز بیماری‌های بدنی، خودکشی، خشونت، افسردگی، گوشه‌گیری، کارکرد ضعیف فرزندان در مدرسه، بزهکاری و گریز از مدرسه به همراه دارد (Tosi & van den Broek, 2020). این مشکلات در جامعه و روابط بزرگ‌سالی نیز تأثیر خواهند گذاشت. دیدگاه روان‌تحلیلی ریشه طلاق و مشکلات زوج‌ها را تعارضات حل‌نشده دوران کودکی می‌داند. گرایش به طلاق تنها به شرایط زوج‌ها بستگی ندارد بلکه نظام خانواده‌ها نیز در پدید آمدن طلاق نقش دارند. پیشگیری زود هنگام (زمانی که زن و شوهر در مرحله تعارض سطح اول هستند) به‌طور کارسازی از بروز پیشرفت‌های منفی جلوگیری می‌کند. هدف بسیاری از برنامه‌های پیشگیرانه کاهش فراوانی ارتباطات منفی و ایجاد روش‌های سازنده و راهبردهای حل مسئله و آموزش مهارت‌های لازم به زوجین در چگونگی برخورد با تعارض‌های آینده است (Tullius, De Kroon, Almansa & Reijneveld, 2021).

نرخ بالای طلاق، افزایش آشفتگی روابط زوجین و پیامدهای منفی این مشکلات بر کارکرد فرد و خانواده باعث شده است که بسیاری از پژوهشگران برای تحکیم خانواده زوج‌هایی که گرایش به بازسازی روابط و تقویت کانون

1. divorce
2. dissatisfaction
3. distress
4. cognitive
5. emotional
6. behavior

خانواده‌های خود دارند از رویکردهای گوناگون زوج‌درمانی و خانواده‌درمانی استفاده کنند (Beasley & Ager, 2019). نخست برخی از رویکردهای زوج‌درمانی و سپس رویکردهای خانواده‌درمانی که در پژوهش‌ها برای کاهش طلاق به کاررفته است به اختصار توضیح داده می‌شود.

زوج‌درمانی کوتاه‌مدت متمرکز بر راه حل^۱: این مدل در دهه‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ توسط Berg & de shazer (1986) مطرح شد. درمان خوش‌بینانه و توان‌بخشی است که بر فرصت‌ها و راه‌حل‌ها تمرکز دارد. درمان متمرکز بر راه حل به روان‌شناسی مثبت نگر شباهت دارد که به جای توجه بر نقایص، ضعف‌ها و مشکلات بر آنچه درست است و برای افراد مفید واقع می‌شود تمرکز می‌کند. با تأکید بر جنبه‌های مثبت، زوج‌ها را درگیر حل مشکلات خود می‌کند بر این نکته تمرکز دارد چه چیز در زندگی زوج‌ها سودمند است. این درمان با بالا بردن تراز آگاهی نسبت به منابع بالقوه، به دنبال تغییر دیدگاه و اعمال مراجعین جهت یافتن راه‌حل هستند و آن‌ها را کمک می‌کند تا به موقعیت‌های استثنایی که مشکلات کمتری در زندگی‌شان وجود داشته است توجه کنند و از این راه آن‌ها را امیدوارتر می‌کند (Purwani, Suranata, & Gading, 2021).

درمان سازه نگر^۲: مدل شناختی سازه‌نگر توسط Kelly (1995) مطرح شد. سازه‌گرایی وابسته به عناصر پدیدارشناسی و تجربی^۳ است بر ادراکات افراد نسبت به خود و دنیای خود متمرکز است و دید خوش‌بینانه و مثبتی درباره افراد دارد. این درمان باور دارد انسان به وسیله سازه‌های شخصی خودش، نه توسط واقعیت عینی، به تعبیر و تفسیر دنیا می‌پردازد زوج‌های سالم رویدادها را پیش‌بینی می‌کنند و هنگامی که اوضاع آن‌گونه انتظارش را داشتند پیش‌نروود می‌توانند با اوضاع سازگار شوند و سازه جدیدی که نگرش امیدبخش‌تری دارد را بسازند.

روایت‌درمانی^۴: این مدل توسط White & Epston (1990) مطرح شد. روایت‌درمانی مدلی سازه‌گرا است که شامل آمیزه‌ای از داستان‌های واقعی و تخیلی است. بر اساس این درمان افراد موجودات مفسری هستند که از راه گفت‌وگو به داستان‌هایی که بخشی از وجودشان است با درک آن داستان‌ها به خود و جهان پیرامونشان معنا می‌بخشند. این درمان منشأ مشکلات را داستانی که سرشار از ناامیدی و ناکامی است می‌داند، مشکلات را به صورت داستان‌هایی در نظر می‌گیرد که باید اصلاح شوند تا آن‌ها را با نگاه جدیدتری بررسی نمایند و درک خود را نسبت به مسئله تغییر دهند. این مسئله موجب توانمندی بیشتر شده تا کنترل بیشتری بر زندگی خود داشته باشند و در رابطه با مشکل موضع بهتری انتخاب کنند (Ghodsi, Barabadi & Heydarnia, 2018).

1. solution focused brief therapy
2. constructive therapy
3. phenomenology and experiments
4. narrative Therapy

درمان شناختی- رفتاری^۱: توجه بر رفتار و افکار زوج‌ها با فعالیت‌های (Bec, Ellis & Meichenbam 1970) آغاز شد. درمان شناختی- رفتاری به‌عنوان موج دوم^۲ درمان رفتاری به وجود آمد. این درمان، رفتاردرمانی را با درمان شناختی تلفیق می‌کند و بر نقش شناخت، احساسات و رفتار زوجین تمرکز دارد. این مدل شناخت‌های ناسازگاری که به مشکلات هیجانی و رفتاری می‌انجامد را بررسی می‌کند. شناخت‌های ناسازگار شامل اعتقادات و باورهایی است که باعث ایجاد تفکرات خودکار غلط در موقعیت‌های خاص می‌شود. درمان شناختی - رفتاری به تغییرات رفتاری به‌عنوان هدف یا نتیجه توجه می‌کند سپس به بررسی افکار و شناخت‌های تحریف‌شده می‌پردازد (Epstein, & Zheng, 2017).

رفتاردرمانی دیالکتیکی^۳: موج سوم^۴ در مدل رفتاری، رفتاردرمانی دیالکتیکی است که توسط (Linehan, 1993) مطرح شد. نوعی درمان شناختی رفتاری است که بر راهبرد پذیرش و تغییر توجه دارد. هدف این درمان آن است افراد در رفتار و محیطشان تغییراتی ایجاد کنند درعین حال، وضعیت کنونی خود را نیز بپذیرند. این مدل مهارت‌هایی برای تنظیم هیجان و تکانش‌گری آموزش می‌دهد تا شدت و فراوانی هیجانات منفی شدید مانند خشم، اضطراب و افسردگی را بهتر بتواند تنظیم کند. به‌جای سعی در تغییر دادن آنچه درباره خود و دیگران نمی‌پسندند تصمیم بگیرند پذیراتر باشند. زوج‌ها با قبول کردن رابطه دیالکتیکی اساسی این که نمی‌خواهند رفتار خاصی را انجام دهند و با این حال می‌دانند که اگر بخواهند به هدف مطلوبی برسند مجبورند آن رفتار را انجام دهند. مفاهیم متضاد پذیرش و تغییر را ادغام کرده و هیجانات و رفتارهای خود را تنظیم می‌کنند (Granato, Sewart, Vinograd, & McFarr, 2021).

ذهن تمام‌عیار^۵: درمان شناختی مبتنی بر ذهن تمام‌عیار موج سوم از رویکرد رفتاردرمانی است. با درمان شناختی ۱۹۷۰ (Bec) برای افسردگی آغاز شد و با کارهای (Kabat- Zinn, 1990) برای کاهش استرس^۶ ادامه یافت. ذهن تمام‌عیار درمانی وجودی است. نوعی هشیاری در لحظاتی که آگاهی فرد بالا می‌رود و هنگامی که شخص از محدودیت‌های عادی زندگی آسوده می‌گردد. در چنین حالتی فرد احساس بزرگی، شادی و لذت می‌کند. ذهن تمام‌عیار را می‌توان توجه به تجربه مداوم، به‌گونه‌ای که با گشودگی و پذیرش مشخص می‌شود تعریف کرد. پرورش و کسب آگاهی به افراد کمک می‌کند تا درک کنند در لحظه به‌لحظه زندگی‌شان چه کاری انجام می‌دهند تا تصمیمات هدفمند و صحیح بگیرند. با تمرین ذهن تمام‌عیار، زوج‌ها در لحظه می‌مانند و پاسخ‌های احساسی خود را تنظیم می‌کنند و کمتر

1. cognitive-behavioral therapy
2. second Wave
3. dialectical Behavior Therapy
2. third Wave
5. mindfulness
6. minndfulness - Based Stress Reduction

به افکار یا احساسات گذشته یا آینده خیالی خود پاسخ می دهند. با افزایش سطح خودآگاهی و افزایش پذیرش افکار و احساسات، زوج‌ها بهتر می‌توانند نسبت به خود و همسر خود شفقت را تجربه کنند. به این ترتیب است که می‌توان از تمرین ذهن تمام‌عیار برای ایجاد وسیله‌ای مؤثر برای مقابله و کاهش واکنش‌پذیری هیجانی بالا و الگوهای ارتباطی مخرب استفاده کرد. هدف آن کمک به زوج‌ها برای متوقف کردن تلاش‌های معمول خود برای مبارزه یا حتی حل مشکل است تا بتوانند در زمان حال بمانند و بر آنچه در حال حاضر بین آن‌ها اتفاق می‌افتد تمرکز کنند، کاهش حس پشیمانی آن‌ها در گذشته و نگرانی‌های آینده و ارتقا آگاهی با خودتنظیمی عواطف و افکار است (Pepping & Halford, 2016).

زوج‌درمانی رفتاری - یکپارچه‌شده^۱: این مدل توسط Jacobson & Christensen (1995) توسعه یافت. از زوج‌درمانی رفتاری سنتی^۲ گسترش یافته است. مبنای تجربی و پدیدارشناسانه دارد. هدف درمان پذیرش هیجانی با رهاسازی احساسات آسیب‌پذیر است که احساس همدلی را تقویت و امکان تغییر رفتار را فراهم می‌کند. مدل رفتاری - یکپارچه باور دارد که تفاوت بین زوج‌ها عامل ناراحتی آن‌ها نیست بلکه نحوه واکنش نشان دادن به این تفاوت‌های غیرقابل اجتناب و تلاش برای کاهش یا تغییر این تفاوت‌ها مهم است. در آغاز رابطه، پذیرش تفاوت‌ها ساده‌تر انجام می‌گیرد؛ اما گاهی زوج‌ها به جای این که همدیگر را متفاوت ببینند بلکه به عنوان افراد ناقص می‌بینند که به دنبال تغییر یکدیگر هستند و سبب انتقاد و اجتناب از یکدیگر می‌شوند (Mancin, 2021).

طرح‌واره درمانی^۳: این مدل توسط Young (1990) مطرح شد. این رویکرد ریشه در درمان شناختی رفتاری، نظریه دل‌بستگی^۴، درمان متمرکز بر هیجان^۵ و نظریه روابط شی^۶ دارد. این مدل، درمان شناختی - رفتاری را کامل می‌کند. بر این اساس افراد مفاهیم یا طرح‌واره‌هایی را بر اثر تجارب اولیه زندگی دوباره خود شکل می‌دهند. طرح‌واره‌ها، ساختارهای شناختی درون ذهن هستند که باورهای اصلی را احاطه می‌کنند. تمرکز طرح‌واره درمانی بر الگوهای فکری، احساسی و رفتاری است که ریشه در دوران کودکی دارد و در طول زندگی شخص تکرار می‌شود. عدم ارضا و ناکامی در برآورده شدن نیازهای بنیادی در دوران کودکی فرد طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه^۷ نامیده می‌شود. این طرح‌واره‌ها در فرایند رابطه زناشویی خود را نشان می‌دهند این رویکرد آگاهی و بینش نسبت به طرح‌واره‌هایی

1. behavioral- Integrated
2. traditional behavioral couple therapy
3. schema Therapy
4. attachment theory
5. emotion-focused therapy
6. object Relationship theory
7. early maladaptive schemas

است که در رابطه مشترک زوجها نمایان می‌شود و اصلاح و تغییر آن به بهبود رابطه زوجها کمک می‌کند (Leahy, 2018).

طرح‌واره درمانی هیجانی^۱: یک مدل شناختی - اجتماعی از هیجان و تنظیم هیجان است. این مدل بر باورها و تفسیر فرد درباره هیجان‌ها و نیز بر راهبردهای وی برای کنترل هیجان تمرکز دارد. طرح‌واره درمانی هیجانی یک مدل فرا هیجانی یا فراشناختی است، به این معنی که صرفاً باورهای مربوط به هیجان‌ها و چگونگی عمل هیجان‌ها را بررسی می‌کند. زوجها تفسیرهایشان از علل هیجان، نیازشان به کنترل و انتظاراتشان درباره تداوم و خطر هیجان با یکدیگر فرق می‌کند. زوجینی که هیجان‌ات منفی بیشتری دارند گرایش به بروز کنش‌هایی با موقعیت‌های اضطراب‌زا دارند. نسبت به خود و دیگران حساس و انتقادگر هستند (Leahy, 2018).

زوج‌درمانی به روش ایماگو تراپی^۲: این مدل توسط (Hendrix 1980) ابداع شد رویکردی جدید برای حل تعارض‌های زوجین و غنی کردن روابط همسران است. واژه ایماگو معادل تصویر است در ایماگو تراپی فرض بر این است زوجها همسران خود را بر اساس ویژگی‌های مثبت و منفی افراد مهم دوران کودکی خود انتخاب می‌کنند، تصویری که از تعاملات و رفتارهای والدین و هرکسی که از ما مراقبت کرده است در ناهشیار یا مغز قدیم ذخیره می‌شود ایماگو نام دارد. نظریه ایماگو مبتنی بر روابط بین فردی است. این نظریه ضمن آگاه کردن زوجها به آن‌ها آموزش می‌دهد از جنبه‌های ناخود آگاه خود آگاه شوند و مشکلات و تعارضات را ریشه‌ای و عمیق بررسی کنند، فاصله و جدایی بین زوجین را ناشی از زخم‌ها و آسیب‌هایی که به‌نوعی تداعی و تکرار آسیب‌ها و تجربه‌های دوران کودکی با مراقبین خود است را بیان می‌کند (Mohammadi, Sheykh Hadi Sirus, Garafar, Zaharakar, Shakarami & Davarniya, 2017).

مدل زوج‌درمانی گاتمن^۳: (Gottmom 1994) مدل زوج‌درمانی خود را بر اساس ۱۴ سال تحقیق درباره علل طلاق مطرح کرد. بر اساس این پژوهش دریافت یک ازدواج موفق ازدواجی است که در آن زوجها همچون یک دوست رفتار می‌کنند و تعارضات خود را به شیوه مثبت و مؤدبانه مدیریت می‌کنند. هدف این مدل بازسازی رابطه و تقویت رابطه دوستانه زناشویی است. Gottmom، چهار عامل را در تخریب روابط زوجها و طلاق مؤثر می‌داند. انتقاد^۴ یعنی هجوم به شخصیت همسر که معمولاً در تعاملات منفی روی می‌دهد. دفاعی^۵ بودن نتیجه انتقاد کردن از

-
1. emotional schema therapy
  2. emago therapy
  3. John Gottmom
  4. criticism
  5. defense
-

یکدیگر است. زوجها یکدیگر را مقصر می‌دانند و در مسئولیت‌های خود کوتاهی می‌کنند. تحقیر^۱ آزاردهنده‌ترین رفتار است هرگونه رفتار کلامی و غیرکلامی که یکی از همسران برای جریحه‌دار کردن احساسات طرف مقابل به کار می‌برد و سکوت^۲ یا دیوار سنگی زمانی که شنونده در مقابل حرف‌ها و رفتارهای همسرش سکوت یا کناره‌گیری می‌کند. با توجه به این چهار عامل می‌توان گفت زوج‌هایی که این چهار عامل وارد زندگی‌شان می‌شود منجر به کاهش رضایت زناشویی و گرایش به جدایی و طلاق می‌گردد.

زوج‌درمانی روابط شی: نظریه روابط شی بر اساس نظریه روان‌تحلیل‌گری سطح بین فردی تعاملات اعضای خانواده را بررسی می‌کند. بر اساس این نظریه رابطه کودک با مادر در طول زندگی ادامه خواهد داشت. وقتی کودک بزرگ می‌شود و در بزرگسالی وارد روابط صمیمی می‌شود. فرد محبوب او، هدف اولیه برای برون‌فکنی‌هایش خواهد بود. هر رابطه شدید هیجانی، احساساتی را در خود دارد که از روابط اولیه فرد با خانواده مبدأ نشئت گرفته است. پاسخ عضو دیگر به این برون‌فکنی ممکن است از پیشینه تربیت منحصر به فردش اثر بپذیرد. بنا بر نظریه روابط شی این برون‌فکنی‌های متقابل، علت بیشتر مشکلات است. هر زوجی به شدت به همسرش نیاز دارد این نیاز می‌تواند تحت تأثیر سرکوبی‌های گذشته باشد. مدل روان‌تحلیل‌گری و روابط شی با همانندسازی برون‌فکنانه به‌عنوان منبع اولیه آشفتگی در زوجها تمرکز دارند. (Goldstein, Petty, Morris, Human, Odendaal, Elliott, Prigerson, 2020).

خانواده‌درمانی منظومه‌ای بین نسلی^۳: خانواده‌درمانی بین نسلی یا چند نسلی توسط Bowen (1978) مطرح شد. به نظر Bowen الگوهای رفتاری انسان در طول زمان برای چندین نسل تکرار می‌شود. اصل اساسی این نظریه توانایی افراد در تفکیک قائل شدن فرایندهای عقلی و احساسی خود است. در فرایند انتقال بین نسلی، نظام هیجانی خانواده هسته‌ای جدید، به صورت ناخودآگاه الگوهای رفتاری خانواده اصلی و والدین خود را تکرار می‌کنند. افرادی که در مشکلات خانوادگی بین هیجان‌ات و عقل خویش تفکیک قائل می‌شوند از سلامت روان بیشتری برخوردارند و آسان‌تر با مشکلات برخورد می‌کنند خانواده‌هایی که سطح تمایز یافتگی پایین‌تری دارند الگوهای ارتباطی ناکارآمد بیشتری دارند و از تعارضات بیشتری رنج می‌برند (Karaca & Güler, 2021).

خانواده‌درمانی ارتباطی^۴: موضوع ارتباطات در خانواده توسط Satir (1988) مطرح شد. معتقد است بخش مهمی از ابراز احساسات از ارتباطات خوب ناشی می‌شود او اظهار داشت افراد با همه بدن خود صحبت می‌کنند. باور داشت

1. humiliation
2. silence
3. multigenerational Family Therapy
4. communication Family Therapy

خانواده‌های سالم از نظر هیجانی بسیار گشوده‌اند. احساسات خود را راحت‌تر ابراز می‌کنند و عاطفه آن‌ها با ارتباطشان هماهنگی دارد ستیر چهار الگوی ارتباطی که افراد در شرایط استرس‌زا به خود می‌گیرند را مشخص کرد. سرزنشگر^۱: مدام از دیگر اعضا انتقاد می‌کند. سازشگر^۲: دنبال خشود کردن دیگر افراد خانواده است. حسابگر^۳: بیش‌ازحد عاقل و منطقی است. بی‌تفاوت^۴: نسبت به دیگر افراد خانواده بی‌تفاوت و بی‌توجه است. پادزهر این چهار الگوی ارتباطی استرس‌زا، همخوانی^۵ است. منظور ستیر از همخوانی صداقت است؛ یعنی افراد در پیام خود همخوان هستند و پیام آن‌ها با موقعیتی که در آن هستند متناسب است و احساسات خود را به‌سادگی بروز می‌دهند (Jafari, Sanai, Sharifi & Karami, 2010).

خانواده‌درمانی تجربی سمبلیک^۶: Whitaker(1976) درمان وجودی را در سیستم خانواده به کار برد. فرض اساسی این درمان این است که تغییر خانواده با استفاده از تجاربشان امکان‌پذیر است از آنجایی که تجارب اغلب بیرون از آگاهی رخ می‌دهند، فقط از راه ارتباط غیر کلامی و یا سمبلیک می‌توانیم به آن‌ها دست یابیم. به عواطف، تکانه‌ها و نمادهای رفتار ناهشیار توجه دارد. خانواده‌های ناکارآمد تکانه‌های ناهشیار را انکار می‌کنند به دنبال سرکوب احساسات خود هستند اعضای این خانواده‌ها بی‌احساس و یکنواخت عمل می‌کنند. این مدل در فرایند درمان به زوج‌ها کمک می‌کند تا افراد فراسوی مکانیسم دفاعی^۷ خود عمل کنند و در ارتباطات خود صادقانه‌تر رفتار کنند و با لایه‌های زیرین احساسات و تعاملات خود مواجه شوند تا احساسات مربوط به تجربه خود را آشکارا ابراز کنند.

خانواده‌درمانی ساختاری^۸: خانواده‌درمانی ساختاری توسط (Minuchin 1960) مطرح شد. این مدل باور دارد هر خانواده از چندین خرده‌نظام^۹ تشکیل می‌شود. خرده‌نظام زن‌وشوهری که اولین خرده‌نظام است خرده‌نظام والدینی و خرده‌نظام خواهر و برادری، برای اینکه رابطه سالم باقی بماند خانواده باید به‌صورت سلسله‌مراتبی عمل کند. سلسله‌مراتب بیان‌کننده این موضوع است که جایگاه هر فرد در سیستم یا نظام باید مشخص و متناسب با ویژگی‌های هر نظام باشد. اعضای خانواده برای ایجاد حمایت و صمیمیت در رابطه خود از مرزها استفاده می‌کنند مرزها، راهی برای نگرستن به افراد درون هر نظام است. مرزهای سخت و محکم سبب جدایی اعضای خانواده می‌شود

1. blamer
2. placater
3. computing
4. distracting
5. congruent
6. symbolic Experiential Family Therapy
7. defense Mechanism
8. structural family therapy
9. sub system

درحالی که مرزهای قابل نفوذ و سست منجر به فقدان هرگونه مرز می‌شود. خانواده‌درمانی ساختاری، خانواده‌ها را به طرف مرزهای انعطاف پذیرتر که کارکرد مؤثرتری دارند سوق می‌دهد.

خانواده‌درمانی الگوی *McMaster*¹: بررسی کارکرد خانواده توسط (Eptien, Bishob & Levin, 1960) در دانشگاه مک‌مستر مطرح گردید و آن را الگوی مک‌مستر نامیدند. مدلی منظومه‌ای است که ساختار و الگوهای تبدیلی خانواده را بررسی می‌کند و کارکرد خانواده را بر روی طیفی از وضعیت سالم تا اختلالات شدید روانی را بررسی می‌کند. این مدل شش بعد از کارکرد خانواده را می‌سنجد شامل ۱- حل مسئله: توانایی حل مسئله و کارآمدی خانواده را نشان می‌دهد. ۲- ارتباط: نحوه تبادل اطلاعات اعضا را بررسی می‌کند. ۳- نقش‌ها: کارکرد خانواده در انجام وظایف و مسئولیت‌ها و نحوه توزیع نقش آن‌ها را بررسی می‌کند. ۴- پاسخگویی هیجانی: توانایی اعضای خانواده در پاسخگویی هیجانی به موقعیت‌های گوناگون را بررسی می‌کند. ۵- همراهی هیجانی: به توجه و علاقه اعضا به یکدیگر اشاره دارد. ۶- کنترل رفتار: استانداردها و آزادی‌های رفتار را نشان می‌دهد (Saeedpoor, Asghari & Sayadi, 2019). به‌طورکلی ممکن است زوج‌درمانی و خانواده‌درمانی در کاهش طلاق مؤثر باشد. تحقیقات قبلی گواهی بر تأثیر تأثیر زوج‌درمانی و خانواده‌درمانی در کاهش طلاق هستند. در ایران پژوهش (Saadati, Shamir, Saniee & Zare, 2019) نشان داد زوج‌درمانی به روش گاتمن باعث افزایش کارکرد خانواده و سازگاری زناشویی در زوجین در آستانه طلاق می‌شود. در پژوهش (Goodarzi & Asgari, 2019) نشان داد زوجین در جریان طرح‌واره درمانی هیجانی با تمرین مکالمه آگاهانه می‌آموزند که با در میان نهادن مسائل و مشکلات خود با یکدیگر، می‌توانند خود را از تعاملات منفی نجات بخشند و تعارضات به وجود آمده را حل کنند، صمیمیت بیشتری را تجربه کنند و از طلاق جلوگیری کنند. پژوهش (Safarnia, 2018 Davoodi, Etemadi, Bahrami & Shahsiah, 2012; Mami) نشان داد رویکردهای زوج‌درمانی بر کاهش طلاق اثربخش بوده است. در تحقیقات خارجی نیز فرا تحلیل (Strouse & Roehrl, 2011) اندازه اثر مداخله‌های درمانی بر روی بزرگسالانی که با طلاق و جدایی روبرو هستند ۰/۴۷ گزارش شده است. فرا تحلیل (Boustanipour, Sani Zaker & Kiamanesh, 2007) اندازه اثر درمان شناختی رفتاری بر کاهش مشکلات زناشویی ۰/۱۷ بوده است.

با توجه به تحقیقات زیاد در حوزه رویکردهای گوناگون زوج‌درمانی و خانواده‌درمانی زوجین در آستانه طلاق و ناهمخوانی در تحقیقات انجام شده به نظر می‌رسد انجام یک فرا تحلیل به روشن کردن تراز اثربخشی زوج‌درمانی و خانواده‌درمانی بر روی زوجین در آستانه طلاق کمک کند. به عبارتی، با انجام فرا تحلیل دید جامع‌تر و منسجم‌تری

1. McMaster model family therapy

نسبت به اثربخشی خانواده‌درمانی و زوج‌درمانی بر زوجین در آستانه طلاق در کشور به دست خواهد آمد. فرا تحلیل روشی برای یکپارچه کردن نتایج حاصل از تحقیقات گذشته که در ارتباط با یک موضوع واحد انجام شده است و روش مناسبی برای این پژوهش است. پژوهش حاضر با روش فرا تحلیل در پی یافتن تراز اثربخشی زوج‌درمانی و خانواده‌درمانی بر زوجین در آستانه طلاق است.

روش

این پژوهش با روش فرا تحلیل انجام شده است. جامعه آماری پژوهش ۸۰ پژوهش انجام شده در حوزه روان‌شناسی، مشاوره و علوم رفتاری مصوب وزارت علوم و وزارت بهداشت جمهوری اسلامی ایران بود که طی سال‌های ۸۹ تا ۹۸ در زمینه زوج‌درمانی و خانواده‌درمانی بر روی زوجین در آستانه طلاق انجام شده است. پژوهش‌های انتخاب شده از نظر روش‌شناسی (جامعه، حجم نمونه، روایی و پایایی ابزار اندازه‌گیری، فرضیه آماری، روش تحلیل آماری و صحیح بودن محاسبات آماری) شرایط لازم برای این پژوهش را داشتند. پایگاه‌های علمی جستجو پایگاه اطلاعات علمی (SID)، پایگاه مجلات تخصصی نور (Noormags)، بانک اطلاعات نشریات ایران (Magiran)، پرتال جامع علوم انسانی (ensani.ir) و پایگاه استادی جهان علوم اسلام (ISC) بود. واژه‌های جستجو نیز زوج‌درمانی، خانواده‌درمانی و طلاق بود همچنین فقط منابع فارسی که در ایران کار شده بود مورد بررسی قرار گرفتند. ملاک‌های ورود پژوهش شامل ۱- موضوع پژوهش اثربخشی زوج‌درمانی یا خانواده‌درمانی بر زوجین در آستانه طلاق مراجعه‌کننده به مراکز مشاوره باشد. ۲- تحقیقات از نوع آزمایشی یا نیمه آزمایشی باشند. ۳- تحقیقات دارای آماره میانگین و انحراف معیار در گروه پیش‌آزمون و پس‌آزمون باشند. ۴- از ابزارهای معتبر با روایی و پایایی مناسب استفاده شده باشند. ۵- از سایت‌های معتبر علمی داخلی مصوب وزارت علوم و بهداشت استفاده شده باشد. ۶- پژوهش داخل ایران انجام شده باشد. ملاک‌های خروج نیز شامل ۱- پژوهش‌هایی که عنوان آن‌ها غیر از اثربخشی زوج‌درمانی و خانواده‌درمانی بر زوجین در آستانه طلاق باشد. ۲- تحقیقاتی که آماره‌های پیش‌آزمون و پس‌آزمون نداشته باشند. ۳- تحقیقاتی که به صورت توصیفی، موردی و کیفی کار شده باشند

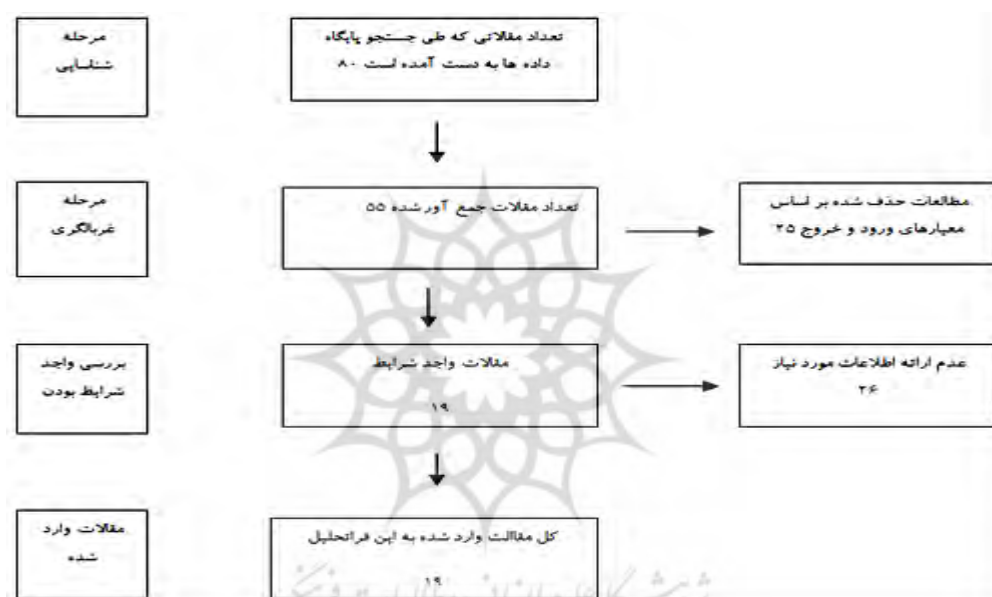
شیوه‌ی اجرا پژوهش

با توجه به موضوع پژوهش و معیارهای ورود در نظر گرفته شده ۸۰ پژوهش بررسی شدند که طبق نمودار (prisma) ۱۹ پژوهش تأیید شدند در جدول ۱ گزارش آن‌ها به تفصیل آمده است. پس از انتخاب پژوهش‌هایی که قابلیت تحقیق را داشتند. جهت تسهیل فرایند پژوهش، مقالات بر اساس تقدم زمانی گزارش شده است. ابزارهای مورد استفاده بیشتر شامل میل به طلاق، دلزدگی زناشویی، گرایش به روابط فزاینده زناشویی، بی‌ثباتی زناشویی و کیفیت

زندگی بودند. پژوهش بر اساس مراحل فرا تحلیل (Kramer & Hewitt, 2005) اجرا شده است و به شرح زیر است ۱- تعریف متغیرهای مورد نظر ۲- تعیین پایگاه‌های اطلاعاتی مورد جستجو ۳- مطالعه گزارش‌های تحقیقات ۴- محاسبه اندازه‌های اثر برای هر پژوهش ۵- تلفیق اندازه‌های اثر پژوهش‌ها ۶- معناداری پژوهش‌های ترکیب شده ۷- مقایسه اندازه اثر از مطالعات با ویژگی‌های گوناگون. در این پژوهش از نرم‌افزار^۱ CMA2 و SPSS16 و شاخص^۲ g هدجز استفاده شد. همچنین مراحل دسترسی به مقالات بر اساس نمودار Prisma انجام شد. نمودار ۱. مراحل بررسی مقالات را نشان می‌دهد بر اساس معیارهای ورود و خروج ۱۹ پژوهش از پایگاه‌های علمی داخلی که واجد شرایط این فرا تحلیل بودند بررسی شد.

شکل ۱. نمودار جریانی موارد ترجیحی در گزارش مقاله‌های منظم و فرا تحلیل

یافته‌ها

جدول ۱ لیست و مشخصات پژوهش‌هایی که در فرا تحلیل بررسی شده‌اند و جدول ۲ میانگین اندازه اثر مطالعات زوج‌درمانی و خانواده‌درمانی بر زوجین در آستانه طلاق را گزارش می‌دهد. در این پژوهش زوج‌درمانی و خانواده‌درمانی متغیر مستقل و متغیرهای میل به طلاق و دیگر متغیرها که نشان از بی‌ثباتی زناشویی و جدایی بودند به‌عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شده است.

1. Comprehensive Meta-Analysis
2. Hedges' g

جدول ۱.

مشخصات پژوهش‌هایی که در فرا تحلیل بررسی شدند

کد	۱	۲	۳	۴	۵	۶
عنوان پژوهش	مقایسه اثربخشی رویکرد ارتباطی ستبر و تجربی ویته کر در کاهش احتمال وقوع طلاق در زوج‌های متعارض در آستانه طلاق	مقایسه اثربخشی دو رویکرد خانواده‌درمانی مبتنی بر طرح‌واره درمانی و نظام هیجانی بوون بر میل به طلاق در مراجعین متقاضی متارکه	تأثیر رویکرد زوج‌درمانی کوتاه‌مدت راه‌حل محور بر سازگاری زناشویی در زنان مردان مستعد طلاق	اثربخشی رویکرد خانواده‌درمانی مبتنی بر حضور ذهن بر سردم‌زاجی زنان در آستانه طلاق	بررسی و مقایسه اثر یخشی زوج‌درمانی روابط موضوعی کوتاه‌مدت بر بهبود کارکرد خانواده زوجین متقاضی طلاق	اثربخشی زوج‌درمانی روابط موضوعی کوتاه‌مدت بر بهبود کارکرد خانواده زوجین متقاضی طلاق
پایگاه علمی	پایگاه علمی جهاد دانشگاهی	پایگاه علمی جهاد دانشگاهی	پایگاه جامع علوم انسانی	پایگاه جامع علوم انسانی	نورمگز	نورمگز
حجم نمونه	۳۲	۴۴	۳۲	۲۲	۲۸	۸۰
پژوهشگر	اصغر جعفری، باقر ثنایی، حسن پاشا شریفی و ابوالفضل کرمی	ناصر یوسفی	زهرا داودی، فاطمه بهرامی، عدرا اعتمادی و مرضیه شاه سیاه	جمیله نبوی حصار و خدابخش احمدی	سکینه عباسی بوردق، سید علی کیمیایی و بهرامعلی هاشم‌آبادی	علی شاکر دولق، محمد نریمان، غلامعلی افروز، سوزان امامی پور
سال	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳
شهر	کرج	سقز	اصفهان	سندج	تبریز	اردبیل
ابزار	بی‌ثباتی ازدواج ادواردز، جانسون و بوث	مقیاس میل به طلاق روزلت، جانسون و مور	مقیاس سازگاری زوجی اسپانییر	مقیاس سردم‌زاجی زنان	باورهای ارتباطی اپستین و ایدلسون	مقیاس کارکرد خانواده اپشتاین، بالدوین و بیشاب
متغیر مرجع	بی‌ثباتی	میل به طلاق	سازگاری	سردم‌زاجی	باورهای ارتباطی	کارکرد خانواده

ادامه جدول ۱.

مشخصات پژوهش‌هایی که در فرا تحلیل بررسی شدند

کد	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
عنوان پژوهش	بررسی اثربخشی برنامه توانمندسازی زناشویی بر کاهش مشکلات زناشویی و تکانش‌گری ناکارآمد زوجین در معرض طلاق	اثربخشی زوج‌درمانی تلفیقی به شیوه شناختی رفتاری و ساختاری بر کیفیت زندگی و ابعاد آن در زوجین متقاضی طلاق	اثربخشی ترکیب دو روش درمانی راه‌حل محور و روایتی بر سرزندگی و کنترل عواطف در زنان متقاضی طلاق	مقایسه اثربخشی خانواده‌درمانی مبتنی بر دیدگاه نظام خانواده بوون و معنا درمانی بر کیفیت زناشویی و میل به طلاق مراجعین خواستار طلاق	مقایسه تأثیر خانواده‌درمانی مبتنی بر نظام‌های خانواده بوون و معنا درمانی بر پیمان‌شکنی زناشویی مراجعین خواستار طلاق	اثربخشی رویکرد زوج‌درمانی منظومه‌ای سازه‌گرا بر طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه و گرایش به روابط فرا زناشویی زنان متقاضی طلاق
پایگاه علمی	مگ ایران	مگ ایران	پایگاه جامع علوم انسانی	مگ ایران	مگ ایران	پایگاه علمی جهاد دانشگاهی
حجم نمونه	۵۲	۳۶	۲۴	۳۶	۳۲	۵۲
پژوهشگر	تورج سپهوند	امید مرادی و شایسته چارداولی	ابراهیم نامنی و آزاده شیر آشیانی	جمیله نبوی حصار، مختار عارفی و ناصر یوسفی	جمیله نبوی حصار، مختار عارفی و ناصر یوسفی	شهرام مامی و افشین صفرنی
سال	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۷
شهر	خرم‌آباد	سنندج	نیشابور	سنندج	سنندج	کرمانشاه
ابزار	مقیاس وضعیت زناشویی گلوبوک راست و تکانشگری دیکمن	مقیاس کیفیت زندگی سازمان جهانی	مقیاس سرزندگی دسی و ریان و کنترل عواطف ویلیامز و چامپس	مقیاس میل به طلاق رزولت جانسون و موروو بازنگری کیفیت زناشویی اسپانیر	مقیاس گرایش به پیمان‌شکنی در یگوتاس	مقیاس ناسازگار اولیه یانگ و پرسشنامه روابط خارج از ازدواج.
متغیر مرجع	وضعیت زناشویی و تکانشگری	کیفیت زندگی	سرزندگی و کنترل عواطف	میل به طلاق	پیمان‌شکنی	خیانت و طرح‌واره ناسازگار اولیه

ادامه جدول ۱.

مشخصات پژوهش‌هایی که در فرا تحلیل بررسی شدند

کد	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹
عنوان پژوهش	هم سنجی اثربخشی رویکرد خانواده‌درمانی بوون و مک مستر بر بی‌آلایشی، تنظیم شناختی هیجان و کارکرد خانواده در زوجین درخواست‌کننده طلاق	بررسی اثربخشی زوج‌درمانی کوتاه‌مدت بر کاهش تعارضات زناشویی زوجین در آستانه طلاق.	اثربخشی زوج‌درمانی ی به روش گاتمن بر کارکرد خانواده و سازگاری زناشویی در زوجین متقاضی طلاق.	اثربخشی زوج‌درمانی به روش ایماگوتراپی هندریکس بر بهبود الگوهای ارتباطی زوجین و کاهش طلاق هیجانی زوجین متقاضی طلاق شهر بوشهر.	اثربخشی طرح‌واره درمانی هیجانی بر صمیمیت زناشویی زوجین در آستانه طلاق.	بررسی اثربخشی رفتاردرمانی دیالکتیکی بر انعطاف‌پذیری شناختی، حس پیوستگی و تعاملات زناشویی در زوجین متقاضی طلاق.	اثربخشی ترکیب دو روش درمانی متمرکز بر راه حل و روایتی بر تعدیل طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه و کاهش گرایش به روابط فرا زناشویی زنان متقاضی طلاق.
پایگاه علمی	پرتال جامع علوم انسانی	نورمگز	مگ ایران	مگ ایران	مگ ایران	ن پرتال جامع علوم انسانی	پرتال جامع علوم انسانی
حجم نمونه	۲۰	۴۰	۵۰	۴۰	۴۰	۳۶	۳۰
پژوهشگر	فریبا سعیدپور، علی، صیادی و فرهاد اصغری	متولی، مجید، پاک‌دامن، محمد عارف، رستگار، پروین، پیراینده و مرضیه رستگار	ابوطالب سعادت‌ی، شامیر، ماندانا، صنیعی و الهام زارع	ستاره محنایی، علی پولادی، ریشه‌ری، سید موسی گلستانه و مولود کیخسروانی	امین عسگری و کوروش گودرزی	معصومه حسنی، عذرا، غفاری، عباس ابوالقاسمی و سمیه تکلوی	شهرام مامی و زینب السادات حسینی
سال	۱۳۹۷	۱۳۹۷	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۸	۱۳۹۸	۱۳۹۸
شهر	نیشاپور	قاین	قرچک	بوشهر	شاهین شهر	تنکابن	کرمانشاه
ابزار	مقیاس گرایش به طلاق روزلت، جانسون و مورو مقیاس طرح‌واره	مقیاس دلزدگی پابنز و تعارضات زناشویی ثنایی و براتی	مقیاسم لکرد خانوادها پستین و سازگاری زناشویی اسپانیر	مقیاس طلاق هیجانی گاتمن والگوهای ارتباطی کریستنسن و شالوی	مقیاس صمیمیت زناشویی باگاروزی	مقیاس نظامی کدگذاری تعامل زوجین ایرانی و انعطاف‌پذیری شناختی ندیس و وندال و حس پیوستگی آنتونوسکی	ناسلزگار اولیه یانگ و گرایش به روابط فرا زناشویی شیردل.
متغیر مرجع	میل به طلاق	تعارضات زناشویی و دلزدگی	عملکردخا نواده و سازگاری زناشویی	میل به طلاق هیجانی	صمیمیت	تعامل زناشویی، انعطاف‌پذیری شناختی و حس پیوستگی	گرایش به خیانت و طرح‌واره ناسلزگار

جدول ۲.

یافته‌های فرا تحلیل بر اساس شاخص‌های اندازه اثر

شماره مطالعه	متغیر مستقل	متغیر وابسته	تفاضل میانگین‌ها		شاخص g		فاصله اطمینان ۰/۹۵		Z	p
			S.D.E	d	S.D.E	g	حد پایین	حد بالا		
۱	ارتباطی ستیر و تجربی ویتاگر	بی‌ثباتی زناشویی	۰/۴۲	۲/۴۵	۰/۴۱	۲/۴۰	۱/۶۰	۳/۲۱	۵/۸۶	۰/۰۰
			۰/۳۹	-۲/۰۷	۰/۳۸	-۲/۰۳	-۲/۷۸	-۱/۲۸	-۵/۲۵	۰/۰۰
			۰/۴۲	-۲/۴۶	۰/۴۱	-۲/۴۲	-۳/۲۲	-۱/۶۱	-۵/۸۸	۰/۰۰
			۰/۳۸	-۱/۸۶	۰/۳۷	-۱/۸۳	-۲/۵۵	-۱/۱۰	-۴/۹۲	۰/۰۰
			۰/۴۶	۲/۴۱	۰/۴۵	۲/۳۵	۱/۴۶	۳/۲۴	۵/۱۹	۰/۰۰
۲	نی و رویکرد بیون	میل به طلاق	۰/۳۸	۱/۰۲	۰/۳۷	۱/۰۰	۰/۳۸	۱/۷۲	۲/۷۲	۰/۰۱
			۰/۳۷	۱/۰۰	۰/۳۷	۰/۹۷	۰/۲۶	۱/۶۹	۲/۶۶	۰/۰۱
			۰/۳۷	۳/۷۹	۰/۳۷	۳/۷۵	۳/۰۳	۴/۴۸	۱۰/۱۴	۰/۰۰
			۰/۳۷	۳/۷۴	۰/۳۷	۳/۷۱	۲/۹۹	۴/۴۳	۱۰/۰۹	۰/۰۰
			۰/۳۳	۲/۹۹	۰/۳۳	۲/۹۶	۲/۳۳	۳/۵۹	۹/۱۸	۰/۰۰
۳	درمان راه‌حل محور	ابعاد سازگاری زناشویی	۰/۳۱	۲/۸۰	۰/۳۱	۲/۷۸	۲/۱۷	۳/۳۹	۸/۹۰	۰/۰۰
			۰/۲۶	۱/۵۷	۰/۲۵	۱/۵۵	۱/۰۶	۲/۰۵	۶/۱۳	۰/۰۰
			۰/۳۳	۳/۱۲	۰/۳۳	۳/۰۹	۲/۴۴	۳/۷۳	۹/۳۷	۰/۰۰
			۰/۳۱	۲/۶۴	۰/۳۰	۲/۶۱	۲/۰۲	۳/۲۱	۸/۶۳	۰/۰۰
			۰/۳۶	۲/۲۰	۰/۳۵	۲/۱۶	۱/۴۷	۲/۸۵	۶/۱۴	۰/۰۰
۴	درمان سرد مزاجی	شاخصی حضور ذهن	۰/۳۱	۱/۳۲	۰/۳۱	۱/۳۰	۰/۷۰	۱/۹۰	۴/۳۳	۰/۰۰
			۰/۵۴	-۲/۸۸	۰/۵۲	-۲/۸۰	-۳/۸۳	-۱/۷۷	-۵/۳۴	۰/۰۰
			۰/۲۱	۰/۲۱	۰/۲۱	۰/۲۱	-۰/۴۷	۰/۸۸	۰/۶۰	۰/۵۵
			۰/۳۶	۰/۴۲	۰/۳۵	۰/۴۱	-۰/۲۸	۱/۰۹	۱/۱۶	۰/۳۴
			۰/۳۵	۰/۰۷	۰/۳۴	۰/۰۶	-۰/۶۱	۰/۷۴	۰/۱۸	۰/۸۵
۵	شناختی رفتاری	ارتباطی	۰/۵۰	-۲/۴۰	۰/۴۸	-۲/۳۳	-۳/۲۷	-۱/۳۸	-۴/۸۴	۰/۰۰
			۰/۳۵	۰/۲۱	۰/۳۵	۰/۲۱	-۰/۴۷	۰/۸۸	۰/۶۰	۰/۵۵
			۰/۳۶	۰/۴۲	۰/۳۵	۰/۴۱	-۰/۲۸	۱/۰۹	۱/۱۶	۰/۳۴
			۰/۳۵	۰/۰۷	۰/۳۴	۰/۰۶	-۰/۶۱	۰/۷۴	۰/۱۸	۰/۸۵
			۰/۳۶	۰/۶۶	۰/۳۵	۰/۶۴	-۰/۰۵	۱/۳۴	۱/۸۲	۰/۰۷
۶	توانمند سازی	وضعیت زناشویی و تکانشگری	۰/۴۹	-۲/۶۶	۰/۴۷	-۲/۵۹	-۳/۵۲	-۱/۶۶	-۵/۴۸	۰/۰۰
			۰/۴۱	-۱/۶۰	۰/۴۰	-۱/۵۶	-۲/۳۴	-۰/۷۸	-۳/۹۴	۰/۰۰
			۰/۷۳	-۵/۸۴	۰/۷۱	-۵/۷۳	-۷/۱۲	-۴/۳۳	-۸/۰۵	۰/۰۰
			۰/۷۷	-۶/۳۷	۰/۷۵	-۶/۱۴	-۷/۶۲	-۴/۶۷	-۸/۱۵	۰/۰۰
			۰/۵۵	-۵/۱۷	۰/۵۴	-۵/۱۰	-۶/۱۵	-۴/۰۴	-۹/۴۷	۰/۰۰
۷	درمان رفتاری شناختی	سازگاری و زندگی	۰/۴۲	-۱/۵۷	۰/۴۱	-۱/۵۲	-۲/۳۲	-۰/۷۳	-۳/۷۵	۰/۰۰
			۰/۴۲	-۱/۵۷	۰/۴۱	-۱/۵۲	-۲/۳۲	-۰/۷۳	-۳/۷۵	۰/۰۰
۸	درمان راه‌حل محور و روایتی	کنترل عواطف	۰/۴۲	-۱/۵۷	۰/۴۱	-۱/۵۲	-۲/۳۲	-۰/۷۳	-۳/۷۵	۰/۰۰
			۰/۴۲	-۱/۵۷	۰/۴۱	-۱/۵۲	-۲/۳۲	-۰/۷۳	-۳/۷۵	۰/۰۰

ادامه جدول ۲.

یافته‌های فرا تحلیل بر اساس شاخص‌های اندازه اثر

شماره مطالعه	متغیر مستقل	متغیر وابسته	تفاضل میانگین‌ها		شاخص g		فاصله اطمینان ۰/۹۵		Z	p
			S.D.E	d	S.D.E	g	حدپایین	حدبالا		
۱۰	درمان بوون و معنادرمانی	ابعاد میل به طلاق	۰/۴۷	-۲/۲۳	-۲/۱۷	۰/۴۵	-۲/۰۶	-۱/۲۸	-۴/۸۰	۰/۰۰
			۱/۰۶	۶/۷۹	۶/۵۵	۱/۰۲	۴/۵۵	۸/۵۶	۶/۴۰	۰/۰۰
			۰/۵۸	۲/۸۳	۲/۷۳	۰/۵۶	۱/۶۴	۳/۸۲	۴/۹۰	۰/۰۰
			۰/۸۲	۴/۹۴	۴/۷۷	۰/۷۹	۳/۳۱	۶/۳۲	۶/۰۱	۰/۰۰
			۰/۶۱	۳/۱۰	۲/۹۹	۰/۵۸	۱/۸۵	۴/۱۴	۵/۱۲	۰/۰۰
			۱/۶۲	۱۰/۸۹	۱۰/۵۲	۱/۵۷	۷/۴۴	۱۳/۵۹	۶/۷۱	۰/۰۰
			۰/۸۶	۵/۳۷	۵/۰۹	۰/۸۳	۳/۴۵	۶/۷۲	۶/۱۰	۰/۰۰
			۰/۶۱	۳/۱۱	۳/۰۰	۰/۵۹	۱/۸۶	۴/۱۵	۵/۱۳	۰/۰۰
			۰/۸۲	۴/۹۴	۴/۷۷	۰/۷۹	۳/۳۱	۶/۳۲	۶/۰۱	۰/۰۰
			۰/۶۸	۳/۷۹	۳/۶۶	۰/۶۶	۲/۳۷	۴/۹۶	۵/۵۵	۰/۰۰
۱۱	درمان بوون شکنی	ابعاد پیمان شکنی	۱/۷۲	۱۱/۶۰	۱۱/۳۰	۱/۶۶	۷/۹۴	۱۴/۴۶	۶/۷۳	۰/۰۰
			۰/۳۸	۰/۱۱	۰/۱۰	۰/۲۷	-۰/۴۳	۰/۶۴	۰/۳۸	۰/۷۰
			۰/۲۹	۰/۹۸	۰/۲۹	۰/۲۹	۰/۳۹	۱/۵۳	۳/۳۳	۰/۰۰
			۰/۴۶	۰/۶۰	۰/۵۷	۰/۴۴	-۰/۲۹	۱/۴۳	۱/۳۱	۰/۱۹
			۰/۴۵	۰/۴۱	۰/۳۹	۰/۴۳	-۰/۴۶	۱/۲۴	۰/۹۰	۰/۳۷
			۱/۲۳	-۷/۲۳	-۶/۹۲	۱/۱۸	-۹/۲۲	-۴/۶۲	-۵/۸۹	۰/۰۰
			۰/۴۵	۰/۳۵	۰/۳۳	۰/۴۳	-۰/۵۱	۱/۱۸	۰/۷۷	۰/۴۴
			۰/۴۵	۰/۵۰	۰/۴۸	۰/۴۳	-۰/۳۸	۱/۳۳	۱/۱۰	۰/۲۷
			۱/۳۷	۷/۵۰	۷/۱۸	۱/۳۱	۴/۸۰	۹/۵۶	۵/۹۲	۰/۰۰
			۰/۸۷	۷/۶۶	۷/۵۲	۰/۸۵	-۵/۸۵	۹/۳۰	۸/۸۰	۰/۰۰
۱۲	رویکرد سازه‌گرا	خینتو طرحواره ناسازگار اولیه	۱/۱۶	-۱۰/۵۳	-۱۰/۳۴	۱/۱۴	-۱۲/۵۷	-۸/۱۰	-۹/۰۶	۰/۰۰
			۱/۲۹	۸/۰۵	۷/۷۴	۱/۳۴	۵/۳۲	۱۰/۱۷	۶/۲۶	۰/۰۰
			۰/۸۸	-۵/۲۵	-۵/۰۶	۰/۸۵	-۶/۷۲	-۳/۴۰	-۵/۹۷	۰/۰۰
			۱/۴۷	۹/۸۱	۹/۴۷	۱/۴۲	۶/۶۸	۱۲/۳۶	۶/۶۶	۰/۰۰
			۱/۰۵	۶/۷۱	۶/۴۸	۱/۰۱	۴/۴۹	۸/۴۷	۶/۳۸	۰/۰۰
			۱/۴۳	-۹/۴۹	-۹/۱۶	۱/۳۸	-۱۱/۸۶	-۶/۴۶	-۶/۶۴	۰/۰۰
			۱/۰۴	۶/۶۰	۶/۳۷	۱/۰۰	۴/۴۱	۸/۳۳	۶/۳۷	۰/۰۰
			۱/۰۴	۶/۶۴	۶/۴۱	۱/۰۱	۴/۴۴	۸/۳۸	۶/۳۷	۰/۰۰
			۰/۷۹	-۴/۷۱	-۴/۵۴	۰/۷۷	-۶/۰۴	-۳/۰۴	-۵/۹۴	۰/۰۰
			۱/۰۹	-۷/۰۰	-۶/۷۶	۱/۰۵	-۸/۸۲	-۴/۷۰	-۶/۴۲	۰/۰۰
۱۴	درمان کوتاه مدت	تعارض و دلزدگی زناشویی	۰/۳۵	-۱/۰۱	-۱/۰۰	۰/۲۵	-۱/۴۹	-۰/۵۱	-۴/۰۴	۰/۰۰
			۰/۳۵	-۰/۸۳	۰/۳۵	۰/۲۴	-۱/۳۰	-۰/۳۵	-۳/۳۹	۰/۰۰
۱۵	رویکرد گاتمن زناشویی	سازگاری زناشویی	۰/۳۵	-۰/۸۳	۰/۳۵	۰/۲۴	-۱/۳۰	-۰/۳۵	-۳/۳۹	۰/۰۰

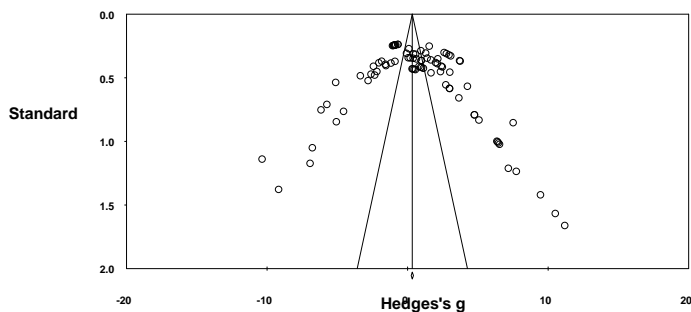
ادامه جدول ۲.

یافته‌های فراتحلیل بر اساس شاخص‌های اندازه اثر

شماره مطالعه	متغیر مستقل	متغیر وابسته	تفاضل میانگین‌ها		شاخص g		فاصله اطمینان ۹۵٪		Z	p
			S.D.E	d	S.D.E	g	حدپایین	حدبالا		
۱۶	ایماگوتراپی طلاق	ابعاد میل به	۰/۲۵	-۰/۹۱	۰/۲۴	-۰/۹۰	-۱/۳۸	-۰/۴۲	-۳/۶۸	۰/۰۰
			۰/۲۵	-۰/۹۱	۰/۲۴	-۰/۹۰	-۱/۳۸	-۰/۴۲	-۳/۶۶	۰/۰۰
			۰/۲۵	۰/۹۰	۰/۲۴	-۰/۸۹	-۱/۳۷	-۰/۴۱	-۳/۶۴	۰/۰۰
			۰/۲۵	-۱/۰۸	۰/۲۵	-۱/۰۷	-۱/۵۵	-۰/۵۸	-۴/۳۷	۰/۰۰
			۰/۲۴	-۰/۶۸	۰/۲۴	-۰/۶۷	-۱/۱۴	-۰/۲۰	-۲/۷۹	۰/۰۱
			۰/۲۵	-۰/۹۹	۰/۲۵	-۰/۹۸	-۱/۴۶	-۰/۴۹	-۳/۹۵	۰/۰۰
			۰/۲۴	-۰/۶۹	۰/۲۴	-۰/۶۸	-۱/۱۵	-۰/۲۱	-۲/۸۵	۰/۰۰
			۰/۲۵	-۰/۹۳	۰/۲۵	-۰/۹۲	-۱/۴۰	-۰/۴۴	-۳/۷۴	۰/۰۰
			۰/۴۰	-۱/۲۰	۰/۳۹	-۱/۱۷	-۱/۹۳	-۰/۴۱	-۳/۰۳	۰/۰۰
			۱۷	طرحواره درمانی هیجانی	صمیمیت زناشویی	۰/۳۸	-۰/۹۱	۰/۳۷	-۰/۸۸	-۱/۶۲
۰/۴۴	۱/۱۸	۰/۴۳				۱/۱۴	۰/۳۰	۱/۹۸	۲/۶۷	۰/۰۱
۰/۴۴	۱/۰۵	۰/۴۲				۱/۰۲	۰/۱۹	۱/۸۴	۲/۴۲	۰/۰۲
۰/۴۳	۰/۸۶	۰/۴۱				۰/۸۳	۰/۰۲	۱/۶۳	۲/۰۱	۰/۰۴
۰/۴۳	۰/۹۹	۰/۴۲				۰/۹۵	۰/۱۴	۱/۷۷	۲/۲۸	۰/۰۲
۰/۴۸	۱/۷۴	۰/۴۶				۱/۶۸	۰/۷۷	۲/۵۹	۳/۶۳	۰/۰۰
۰/۳۵	۱/۴۳	۰/۳۵				۱/۴۰	۰/۷۲	۲/۰۸	۴/۰۴	۰/۰۰
۰/۴۷	۳/۰۸	۰/۴۶				۳/۰۲	۲/۱۲	۳/۹۱	۶/۵۸	۰/۰۰
۰/۴۲	۲/۵۴	۰/۴۲				۲/۴۹	۱/۶۷	۳/۳۱	۵/۹۸	۰/۰۰
۰/۴۰	۲/۱۷	۰/۳۹				۲/۱۲	۱/۳۶	۲/۸۹	۵/۴۴	۰/۰۰
۱۹	ابعاد خیانت و راه‌حل محور و روایتی	ابعاد طرحواره ناسازگار اولیه	۰/۳۹	۲/۰۴	۰/۳۸	۲/۰۰	۱/۲۵	۲/۷۵	۵/۲۴	۰/۰۰
			۰/۳۷	۱/۷۰	۰/۳۶	-۱/۶۷	۰/۹۶	۲/۳۷	۴/۶۱	۰/۰۰
			۰/۳۲	-۰/۰۷	۰/۳۱	-۰/۰۷	-۰/۶۷	۰/۵۴	-۰/۲۱	-۰/۸۳
			۰/۳۲	۰/۴۴	۰/۳۱	-۰/۴۳	-۰/۱۸	۱/۰۵	۱/۳۸	۰/۱۷
			۰/۵۸	۴/۳۶	۰/۵۷	۴/۳۷	۳/۱۵	۵/۳۹	۷/۵۰	۰/۰۰
			۰/۵۰	-۳/۴۱	۰/۴۹	-۳/۳۴	-۴/۳۰	-۲/۳۹	-۶/۸۹	۰/۰۰
			۰/۳۲	۰/۶۰	۰/۳۲	۰/۵۸	-۰/۰۴	۱/۲۱	۱/۸۵	۰/۰۶
			۰/۰۴	۰/۳۴	۰/۰۴	۰/۳۴	۰/۲۵	۰/۴۲	۷/۹۹	۰/۰۰
			۰/۲۴	۰/۷۵	۰/۲۳	۰/۷۳	۰/۲۷	۱/۱۹	۳/۱۲	۰/۰۰

شکل ۲ نمودار کیفی (Funnel Plot) برای بررسی تقارن مقادیر g هجر در دو طرف خط منصف اثر متوسط (خشتی) را نشان می‌دهد. بررسی چشمی تقارن نسبی را نشان می‌دهد ولی برای بررسی معنی‌داری به تحلیل رگرسیون Egger پرداخته می‌شود.

شکل ۲. نتایج نمودار کیفی برای بررسی اریب انتشار

جدول ۳ نتایج رگرسیون Egger برای بررسی اریب انتشار را نشان می‌دهد. در این مدل رگرسیونی اثر مداخله استاندارد شده به عنوان متغیر ملاک و به عنوان متغیر مستقل در نظر گرفته می‌شود. مقدار p بزرگ‌تر از $0/05$ است که در این حالت اگر سوگیری نشر معنی‌داری وجود ندارد.

جدول ۳.

نتایج رگرسیون Egger

مقدار ثابت	خطای استاندارد	حد پایین $0/95$	حد بالا $0/95$	t	df	P
۲/۶۹	۱/۴۸	۰/۲۵	۰/۶۳	۱/۸۲	۸۴	۰/۰۷۲

بحث و نتیجه‌گیری

در این فرا تحلیل تلاش شد با یکپارچه کردن تحقیقات گوناگون در زمینه رویکردهای گوناگون زوج‌درمانی و خانواده‌درمانی اندازه اثر آنها بر روی زوجین در آستانه طلاق مشخص گردد. تحقیقات فرا تحلیل امکان مقایسه اثرگذاری الگوهای درمانی گوناگون در بافت‌های قومی و فرهنگی گوناگون را مهیا می‌کنند. بر اساس نتایج بررسی ناهمگنی اثرات با استفاده از آزمون کیو کوکران (Cochran's Q) نشان داد برای تحلیل تأثیرات باید مدل تصادفی مدنظر قرار گیرد. لذا مقدار اثر تصادفی جدول ۲ که $0/34$

به دست آمده است، به عنوان شاخص اندازه تأثیر پذیرفته می شود. مطابق با جدول کوهن اندازه اثر بین ۲۰ تا ۴۹ اندازه اثر کوچک ارزیابی می شود. نتایج نشان می دهد رویکردهای خانواده درمانی و زوج درمانی بر روی کاهش طلاق هرچند در بازه کوچک اما اثربخش بوده است. نتایج این فرا تحلیل با برخی پژوهش های داخلی قبلی که نشان می دهند مدل های زوج درمانی و خانواده درمانی گوناگونی بر روی کاهش طلاق زوجین در آستانه طلاق اثربخش بوده است متفاوت است (Davoodi, Etemadi, Asgari & Goodarzi, 2019; Bahrami & Shahsiah, 2012; Mami & Safarnia, 2018; Saadati Shamir, Saniee & Zare, 2019; Strouse & Roehrl, 2011) نتایج این پژوهش اندازه اثر کوچک مدل های گوناگون زوج درمانی و خانواده درمانی در کاهش طلاق را نشان داد. این نتایج با فرا تحلیل (Boustanipour, Sani Zaker & Kiamanesh, 2007) اندازه اثر کوچک درمان شناختی رفتاری بر کاهش مشکلات زناشویی؛ فرا تحلیل (Strouse & Roehrl, 2011) اثربخشی کوچک الگوهای درمانی بر روی طلاق؛ فرا تحلیل (Rathgeber & et al, 2019) اثربخشی متوسط درمان هیجان مدار و اثربخشی کوچک رفتار درمانی بر زوجین دارای مشکل همسو است.

زوجین در آستانه طلاق اغلب به دلیل مشکلات زیاد، الگوهای ناکارآمد رابطه خود و خشم فراوانی که از تعارضات حل نشده بین آنها به وجود آمده است به مراکز مشاوره مراجعه می کنند. در زوج درمانی به زوجها کمک می شود زندگی مشترک خود را بررسی کنند و تصمیم بگیرند چه تغییراتی لازم است صورت بگیرد. خانواده درمانی بر مشارکت همه خانواده در حل مشکلات، تسهیل و بازسازی خانواده، ایجاد ساختار جدید با مرزها و نقش های مشخص متمرکز است (Browning & van Eeden-Moorefield, 2017). درمانگر سعی می کند انتظارات غیرمنطقی که باعث تداوم تعارض میان زوجین می شود را برطرف کند و عوامل پیش بینی کننده طلاق را شناسایی کند.

در تبیین نتایج فرا تحلیل می توان گفت درمانگر همه موانع تغییر را نمی تواند شناسایی کند عوامل گوناگونی مانند ویژگی های شخصیتی، اشخاص مهم در زندگی، عوامل بیولوژیکی، روان شناختی و محیطی وجود دارد که ممکن است مانع از ایجاد تغییر شود و یا تغییر اندکی صورت گیرد. در پژوهش (Gottman 1999)، نتایج نشان داد هفت عامل در پیش بینی طلاق نقش دارند. زوج هایی که با رفتارهایی مانند آغاز ناخوشایند؛ گفتگویی که با اتهام، انتقاد و اهانت آغاز شود؛ چهار مهاجم؛ انتقاد، اهانت، حالت دفاعی و ایجاد دیوار سنگی؛ طغیان؛ نگرش های منفی همسر آن چنان مهلک و ناگهانی ابراز می شوند که همسر شدیداً حیرت زده و آشفته می شود و در برابر این حملات ناگهانی خود را بی دفاع احساس می کند، برای اجتناب از شروع مجدد این حملات ممکن است هر کاری انجام دهد؛ زبان بدن؛ آشفستگی و طغیان جسمانی که شامل

افزایش ضربان قلب، افزایش فشارخون و تغییرات هورمونی است؛ تلاش‌های اصلاح‌کننده ناموفق: تلاش‌های ناموفقی که برای کاهش تنش و جلوگیری از طغیان صورت گرفته است؛ خاطرات بد: دیدگاه منفی نسبت به تاریخچه رابطه خود داشتن؛ با یکدیگر ارتباط برقرار می‌کنند احتمال بیشتری وجود دارد با وجود رفتارهای مخرب از یکدیگر جدا شوند. اگرچه درمانگر در فرایند درمان زوجها را از عوامل پیش‌بینی‌کننده طلاق آگاه می‌سازد و مهارت‌های لازم را به آنها آموزش می‌دهد تا به‌جای اهانت و تحقیر به یکدیگر احترام بگذارند اما ممکن است زوجها در مرحله افتراق قرار داشته باشند و امکان برقراری ارتباط مجدد ضعیف باشد و تلاش‌های اصلاح‌کننده ناموفق باشد. وقتی زوجها با تلاش‌های ناموفق روبرو می‌شوند احساس می‌کنند با شکست مواجه شده‌اند، تنش‌ها باقی می‌ماند و حتی ممکن است بیشتر شود، احتمال این که رابطه به طغیان و جدایی منجر شود وجود دارد.

در پژوهش (Narendran, Abilash & Charulatha, 2021) نتایج نشان داد پنج مسئله مهم در پیش‌بینی طلاق نقش دارند. این مسائل عبارت‌اند از روابط فزاینده، کشمکش بر سر قدرت، مسائل ارتباطی، انتظارات غیرواقع‌بینانه و فقدان احساس عاشقانه است. غالباً برای طلاق بیش از یک علت وجود دارد. یک مسئله می‌تواند به مسائل دیگر نیز منجر شود. جدایی شبکه پیچیده‌ای از احساسات، مسائل و مشکلات، تجارب و تاریخچه رابطه را در بر دارد.

در تبیین دیگر گاهی مشکلات زوجها دارای مؤلفه‌های روان‌شناختی و بیولوژیکی هستند. (ناباروری)^۱ اختلال شخصیت،^۲ الکلیسم^۳ از تأثیرات شدیدی که این مسائل متقاطع بر روابط زناشویی دارد این است هر یک از همسران ممکن است احساس کنند کنترلی در اختیار ندارند، قربانی شده‌اند و در فرایند درمان سردرگم شده و پیشرفت کمی داشته باشند و برای طلاق اقدام کنند. یک بخش از ترمیم روابط زوجی یا خانوادگی، روشن کردن این مطلب است که هدف بیمار دارای مؤلفه بیولوژیکی و یا روان‌شناختی آزار رساندن به همسر مراقبت‌کننده نیست، اما همسران بی‌عارضه گاهی بر این باورند همسران می‌تواند تغییر کند و همسر دچار عارضه به اجتناب، انکار و یا گریز از مشکل مبادرت می‌ورزد. بخشی از فرایند درمان آگاه‌سازی و مسئولیت‌پذیری همسران دچار عارضه است تا بتوانند بخش‌های انکار شده خویش را بپذیرند، با موانع سخت مواجه شوند و کنترل بیشتری به دست آورند همچنین به همسران بدون عارضه کمک می‌شود

1. sterility
2. personality disorder
3. alcoholism

مسائل آنها نیز در بروز مشکلات زناشویی مؤثر است ممکن است آنچنان نسبت به مسائل همسر خود خسته و ناامید شده باشند که تمایلی به بررسی مسائل خویش نداشته باشند. ممکن است زوجها با میل خود برای درمان اقدام نکرده باشند و از اینکه امکان تغییر وجود ندارد و یا پیشرفت تغییرات کم است ناامید شوند، از کارکرد رابطه خود راضی نباشند و برای طلاق اقدام کنند.

در تبیین دیگر فقدان‌های گذشته‌ی زوجها نیز می‌تواند در بروز طلاق نقش داشته باشد. زوج‌هایی که تجربه جدایی‌های آسیب‌زا داشته‌اند، احتمالاً به‌موجب فقدان کنونی احساسات مرتبط با فقدان‌های قبلی را نیز مجدداً تجربه خواهند کرد. در پژوهش (Salvatore, Larsson Lönn, Sundquist, Sundquist, & Kendler, 2018) نتایج نشان داد طلاق فرایند بین نسلی است و فرزندان که والدینشان از هم جدا شده‌اند احتمال بیشتری وجود دارد که این فرزندان هم طلاق بگیرند. هر مسئله ناتمامی که مربوط به گذشته همسران باشد، ممکن است مجدداً در زمان حال پدیدار شود. درمانگر لازم است بررسی کند که فقدان‌های قبلی همسران بر فقدان فعلی‌شان تأثیر گذاشته است (Leavitt, 2010). در پژوهش (Fraley & Heffernan, 2013) نشان دادند افرادی که در کودکی پایگاه امنی داشته‌اند، یعنی مراقبت‌کننده (معمولاً مادر) آن‌ها در دسترس و پذیرا بوده‌اند و احساس امنیت بیشتری کرده‌اند این کودکان در بزرگسالی نیز افرادی با اعتمادبه‌نفس خواهند بود این سبک دل‌بستگی ایمن¹ موازی با روابط رمانتیک در دوران بزرگسالی است این افراد در روابط رمانتیک خود احساس راحتی و امنیت بیشتری می‌کنند و در صورت بروز اختلاف راحت‌تر می‌توانند با یکدیگر مصالحه کنند. اما افرادی که در کودکی از مراقب اصلی خود جدا و یا طرد شده‌اند در بزرگسالی از اعتمادبه‌نفس پایینی برخوردارند به دیگران وابسته هستند و یا سعی می‌کنند فاصله هیجانی خود را حفظ کنند و از روابط صمیمی خود اجتناب می‌کنند این افراد دارای سبک دل‌بستگی ناایمن هستند دیگران را غیرقابل اعتماد می‌دانند و یا بیش‌ازحد در روابط مشترک خود خواستار صمیمیت هستند. ترس و اضطراب این را دارند که شریک زندگی‌شان آن‌ها را رها کند. احساسات منفی شدیدی که در هنگام جدایی و طلاق ایجاد می‌شود نشان از سبک دل‌بستگی ناایمن در دوران کودکی است که در روابط رمانتیک بزرگسالی نیز تأثیر دارد. عصبانیت، کینه‌ورزی و افسردگی بخشی از یک دوره رشد عادی از طلاق زوجین است

اگرچه بخش مهمی از زوج‌درمانی و خانواده‌درمانی برای کاهش طلاق، آموزش مهارت‌های مقابله‌ای، پذیرش و ساختاردهی مجدد مشکل است همچنین یکدیگر را به خاطر قضاوت‌ها، سرزنش‌ها، مقاومت‌ها و

1. secure attachment style

واپس‌زنی‌های گذشته ببخشند و برای برون‌ریزی هیجان و فشار درونی از فن‌های درمانی گوناگون مانند، تمرکز بر بن‌بست به‌صورت اغراق‌آمیز استفاده کنند. گاهی علی‌رغم این‌که تمرکز درمان بر تغییر است اما ممکن است در جلسات درمان امکان تغییر وجود نداشته باشد و درمانگر مسائل پنهان و همه موانع تغییر را نتواند تشخیص دهد. از طرفی همه زوج‌ها با میل خود برای درمان اقدام نمی‌کنند و تلاش‌هایی که برای تغییر انجام می‌دهند ممکن است ناموفق باشد و از ادامه فرایند درمان ناامید شوند.

با توجه به یافته‌ها می‌توان نتیجه گرفت بکار بردن رویکردهای گوناگون خانواده‌درمانی و زوج‌درمانی در کاهش طلاق امری بدیهی است اما آنچه بهتر است مورد توجه قرار گیرد، تراز موفقیت الگوهای درمانی در کاهش طلاق زوجین است. بر اساس یافته‌ها رویکردهای زوج‌درمانی و خانواده‌درمانی برای کاهش طلاق همه زوجین در آستانه طلاق مؤثر نیست و برخی از مشکلات احتمال تغییر در آن‌ها وجود ندارد. ممکن است برخی از زوج‌ها با هدف جدایی و طلاق به زوج‌درمانی مراجعه کرده باشند و درمانگر همه موانع تغییر را نتواند شناسایی کند. این فرا تحلیل نیز از رویکردهای زوج‌درمانی و خانواده‌درمانی گوناگون بر روی کاهش طلاق زوجین در آستانه طلاق صورت گرفته است با توجه به اینکه پژوهش‌های این فرا تحلیل در فرهنگ‌های گوناگون صورت گرفته است. توجه به زمینه‌های فرهنگی در جوامع گوناگون، می‌تواند اثربخشی رویکردهای زوج‌درمانی و خانواده‌درمانی را در کاهش طلاق تبیین کند. امکان این‌که همه الگوهای درمانی گوناگون در فرهنگ‌های گوناگون اثربخش نباشد وجود دارد. از ویژگی‌های بارز فرا تحلیل امکان مقایسه اثربخشی رویکردهای درمانی گوناگون را در فرهنگ‌های گوناگون فراهم می‌کند. تکرار اجرای پژوهش‌هایی با رویکرد خاص در نمونه‌هایی روی یک فرهنگ واحد و انجام پژوهش‌های گوناگون، این امکان فراهم می‌شود تا با فرا تحلیل به نتایج جامع و منسجم‌تری نسبت به اثربخشی آن رویکرد درمانی در آن فرهنگ خاص بر کاهش طلاق دست یابیم.

محدودیت‌ها و پیشنهادت

از محدودیت‌های این پژوهش عدم دسترسی به پایگاه اطلاعاتی جامع بود. همچنین برخی پژوهش‌ها شاخص‌های آماری مناسب و لازم را که بتوان آن را در فرا تحلیل گزارش کرد، نداشتند و از محدودیت‌های اساسی این تحقیق بود. پیشنهاد می‌شود تحقیقات فرا تحلیل در مورد هر یک از رویکردهای درمانی بر روی زوجین در آستانه طلاق انجام شود و این تحقیقات با یکدیگر مقایسه شود. از تکرار تحقیقات در مورد طلاق استقبال بیشتری شود تا بتوان نمونه‌های بیشتری از جامعه را مطالعه کرد و با کنار هم

قرار دادن پژوهش‌های گوناگون، دید جامع‌تر و منسجم‌تری از اثربخشی مداخلات مرتبط با طلاق به دست آورد.

اخلاق پژوهش

این پژوهش مطالعه‌ای به روش فرا تحلیل است. با هدف یکپارچه‌سازی مطالعات پیشین و دست‌یابی به یک نتیجه جامع و منسجم انجام گرفته است. ملاک‌ها و ضوابط اخلاقی انجمن روان‌شناسی آمریکا و ملاک‌های اخلاقی سازمان نظام روان‌شناسی و مشاوره ایران در نظر گرفته شد. تمام نکات اخلاقی شامل، امانت‌داری، دقت در استناددهی، قدردانی از دیگران، رعایت ارزش‌های اخلاقی در گردآوری داده‌ها، توسط پژوهشگران مدنظر قرار گرفته است.

مشارکت نویسندگان

نویسنده مسئول دکتر امید عیسی نژاد است و نویسنده دوم سیده طیبه زمانی است.

منابع مالی

تمام منابع مالی و هزینه پژوهش و انتشار مقاله تماماً بر عهده نویسندگان بوده و هیچ‌گونه حمایت مالی دریافت نشده است.

دسترسی به مواد و داده‌ها

این پژوهش به شیوه فرا تحلیل انجام شده است و پژوهش‌های شرکت داده‌شده در تحلیل و داده‌ها به‌آسانی در دسترس پژوهشگران قرار دارد.

رضایت برای انتشار

نویسندگان از انتشار این مقاله رضایت کامل دارند

تأیید اخلاقی و رضایت مشارکت‌کنندگان

این پژوهش به دلیل اینکه فراتحلیلی بر یافته‌های پژوهش‌های گذشته بود نیاز به رضایت مشارکت‌کنندگان نداشت.

تصریح درباره تعارض منافع

این مطالعه تحت عنوان «فرا تحلیلی بر اثر بخشی رویکردهای زوج‌درمانی و خانواده‌درمانی بر زوجین در آستانه طلاق» برای کمک به یکپارچه‌سازی پژوهش‌های پیشین و دست‌یابی به نتیجه جامع و منسجم از اثربخشی رویکردهای زوج‌درمانی و خانواده‌درمانی بر کاهش طلاق است و با منافع شخصی یا سازمانی منافات ندارد.

سیاسگزاری

پژوهشگران بر خود لازم می‌دانند از همه محققانی که با مطالعات خود نویسندگان را در این پژوهش یاری کرده‌اند تقدیر و تشکر نماید.

References

- Asgari, A & Goodarzi, K. (2019). Effectiveness of emotional schema therapy on marital intimacy among couples on the brink of divorce. *Salamat Ijtimai (Community Health)*, (2)6:174-185. <https://doi.org/10.22037/ch.v6i2.23281>. [Persian]
- Afroz, G. A. Narimani, M. & Emami-poor, S. (2014). The effectiveness of short-term object relations couples therapy on improvement of family functioning of clients filing for divorce. *International Journal of Behavioral Sciences*, 8(2), 123-129. [link](#) [Persian]
- Beasley, C. C., & Ager, R. (2019). Emotionally Focused Couples Therapy: A Systematic Review of Its Effectiveness over the past 19 Years. *Journal of Evidence-Based Social Work*, 16(2), 144-159. [10.1080/23761407.2018.1563013](https://doi.org/10.1080/23761407.2018.1563013)
- Beckerman, N. L., & Sarracco, M. (2011). Enhancing emotionally focused couple therapy through the practice of mindfulness: A case analysis. *Journal of Family Psychotherapy*, 22(1), 1-15. <https://doi.org/10.1080/08975353.2011.551082>
- Boustani-pour, A. R., Sani Zaker, B & Kiamanesh, A. R. (2007). Meta-analysis of the effectiveness of cognitive-behavioral patterns in the treatment of marital problems. *Counseling Research and Development*, 6(22): 7-25. [link](#). [Persian]
- Bowen, M. (1978). *Family therapy in clinical practice*. New York, NY: Aronson. <https://doi.org/10.1176/ajp.136.3.367>
- Browning, S. W., & van Eeden-Moorefield, B. (2017). *Contemporary families at the nexus of research and practice*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315668598>
- Clarke-Stewart, A., & Brentano, C. (2006). *Divorce: Causes and consequences*. Yale University Press. [link](#)
- Christensen, A., Jacobson, N. S., Prince, S. E., Cordova, J., & Eldridge, K. (2000). Integrative behavioral couple therapy: An acceptance-based, promising new treatment for couple discord. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 68(2), 351–355. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.68.2.351>
- Conger, RD, Rueter MA, Elder GH. (1999). Couple resilience to economic pressure. *Journal Personality Social Psychology*, 76:54-7. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.76.1.54>
- Coleman, J., Cowan, P. A., & Pape Cowan, C. (2021). Attachment security, divorce, parental estrangement, and reconciliation. *Journal of Social and Personal Relationships*, 02654075211046305. <https://doi.org/10.1177/02654075211046305>

- Carrère, S., & Gottman, J. M. (1999). Predicting divorce among newlyweds from the first three minutes of a marital conflict discussion. *Family process*, 38(3), 293-301. <https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.1999.00293.x>
- Davoodi, Z., Etemadi, O., Bahrami, F., & Shahsiah, M. (2012). The effect of brief solution-focused couple therapy approach on couples' marital adjustment in men and women prone to divorce in 2010-2011 in Isfahan. *Journal of Fundamentals of Mental Health*, 14(55): -190-199. <https://doi.org/10.22038/JFMH.2012.936>. [Persian]
- De Shazer, S. (1988). *Clues: Investigating solutions in brief therapy*. WW Norton & Co.[link](#)
- De Shazer, S., & Berg, I. K. (1997). 'What works?'Remarks on research aspects of solution-focused brief therapy. *Journal of Family therapy*, 19(2), 121-124. <https://doi.org/10.1111/1467-6427.00043>
- Durães, R. S. S., Khafif, T. C., Lotufo-Neto, F., & Serafim, A. D. P. (2020). Effectiveness of cognitive behavioral couple therapy on reducing depression and anxiety symptoms and increasing dyadic adjustment and marital social skills: An exploratory study. *The Family Journal*, 28(4), 344-355. <https://doi.org/10.1177/1066480720902410>.
- Engl, J., Thurmaier, F., & Hahlweg, K. (2019). Prevention of Divorce: Results of a 25-Year Follow-Up Study. *Verhaltenstherapie*, 1-11. <https://doi.org/10.1159/000502393>
- Epstein, N. B., & Zheng, L. (2017). Cognitive-behavioral couple therapy. *Current Opinion in Psychology*, 13, 142-147. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2016.09.004>.
- Epstein, N. B., Bishop, D. S., & Levin, S. (1978). The McMaster model of family functioning. *Journal of Marital and Family therapy*, 4(4), 19-31. <https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.1978.tb00537.x>
- Fraley, R. C., & Heffernan, M. E. (2013). Attachment and parental divorce: A test of the diffusion and sensitive period hypotheses. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 39(9), 1199-1213. <https://doi.org/10.1177/0146167213491503>
- Goldstein, R. D., Petty, C. R., Morris, S. E., Human, M., Odendaal, H., Elliott, A. J & Prigerson, H. G. (2020). Transitional objects of grief. *Comprehensive Psychiatry*, 98, 152161. <https://doi.org/10.1016/j.comppsy.2020.152161>
- Gottman, J. M. (2014). *What predicts divorce?: The relationship between marital processes and marital outcomes*. Psychology Press. <https://doi.org/10.4324/9781315806808>

- Gottman, J. M. (1994). *What predicts divorce? The relationship between marital processes and marital outcomes*. Lawrence Erlbaum Associates, Inc.[Link](#)
- Ghods, M., Barabadi, H. A. B., & Heydarnia, A. H. (2018). Effectiveness of narrative therapy on reducing divorce tendency and its components in women with early marriage. *Counseling Culture and Psychotherapy*, 9(33), 73-98. [10.22054/qccpc.2018.28555.1712](https://doi.org/10.22054/qccpc.2018.28555.1712)[Persian]
- Gurman, A. S. (Ed.). (2010). *Clinical casebook of couple therapy*. Guilford Press.[link](#)
- Granato, H. F., Sewart, A. R., Vinograd, M., & McFarr, L. (2021). Dialectical behavior therapy. In A. Wenzel (Ed.), *Handbook of cognitive behavioral therapy: Overview and approaches* (pp. 539–565). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/0000218-018>
- Hasani, M., Ghafari, A., Abolghasemi, A., & Taklavi, S. (2019). Effectiveness of dialectical behavior therapy on cognitive flexibility, sense of continuity, and marital interactions in the couples requesting for divorce. *Journal of Modern Psychological Researches*, 14(53): 89-106. [link](#) [Persian]
- Hendrix, W. H., Stephen Cantrell, R., & Steel, R. P. (1988). Effect of social support on the stress-burnout relationship. *Journal of Business and Psychology*, 3(1), 67-73.[link](#)
- Jafari, A., Sanai, Z. B., Sharifi, H. P., & Karami, A. (2010). The comparison of effectiveness Satir's relationship and Whitaker's experiential approaches in reduction of divorce probability in couples at the brink of divorce. *Counseling Research and Development*, 2(24): 25-48. [link](#). [Persian]
- Kazantzis, N., Luong, H. K., Usatoff, A. S., Impala, T., Yew, R. Y., & Hofmann, S. G. (2018). The processes of cognitive behavioral therapy: A review of meta-analyses. *Cognitive Therapy and Research*, 42(4), 349-357. <https://doi.org/10.1007/s10608-018-9920-y>
- Kelly, G. (1955). *The Psychology of Personal Constructs*. New York: Norton. <https://doi.org/10.4324/9780203405987>
- Leahy, R. (2018). *Emotional Schema therapy*. Translation: Zirak, H & Azadi, R. (2018). Tehran, Arjomand Publication. <https://doi.org/10.4324/9780203711095>
- Leahy, R. L. (2011). Emotional schema therapy: A bridge over troubled waters. Acceptance and mindfulness in cognitive behavior therapy: *Understanding and applying the new therapies*, 109-131. <https://doi.org/10.1002/9781118001851.ch5>

- Leavitt, J. P. (2010). *Common dilemmas in couple therapy*. Translation: Isanejad, O & Azimifar, Sh. (2017). Tehran, Arjomand Publication. <https://doi.org/10.4324/9780203874936>
- Linehan, M. M & Shearin, E. N. (1994). Dialectical behavior therapy for borderline personality disorder: Theoretical and empirical foundations. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 89, 61-68. [10.1111/j.1600-0447.1994.tb05820.x](https://doi.org/10.1111/j.1600-0447.1994.tb05820.x)
- Mami, SH, Safarnia, A. (2018). Effectiveness of systemic-constructivist paternity therapy on the initial maladaptive schemas and tendency to extramarital relationships in the female divorce applicants. *Journal of psychological Studies*, 14(1):76-90. [10.22051/psy.2018.16927.1474](https://doi.org/10.22051/psy.2018.16927.1474) [Persian]
- Mami, S., & Hoseini, Z. S. (2019). Effectiveness of Combining Two methods Therapy Solution-Focused and Arrative on the Initial Maladaptive Schemas and Tendency to Extramarital Relationships in the Female Divorce Applicants. *Journal of Psychological Studies*, 15(1):165-181. <https://doi.org/10.22051/psy.2018.18489.1544>
- Mancini, M. A. (2021). *Integrated behavioral health practice*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-59659-0>
- Mohammadi, M., Sheykh Hadi Siruii, R., Garafar, A., Zahrakar, K., Shakarami, M., & Davarniya, R. (2017). Effect of group cognitive behavioral couples therapy on couple burnout and divorce tendency in couples. *Armaghane Danesh*, 21(11):1069-1086. [Persian] <http://armaghanej.yums.ac.ir/article-1-1404-en.html>
- Mohannaee, S., Rishchri, A. P., Golestaneh, S., & Keykhosrovani, M. (2019). The effectiveness of couple therapy by hendrix imago therapy method on improving couples communication patterns and reduction of emotional divorce in couples applying for divorce in Bushehr. *Iranian Journal of Psychiatric Nursing*, 7(1): 58-65. <http://ijpn.ir/article-1-1248-en.html>. [Persian]
- Moradi, O., & Chardavoli, S. H. (2016). The survey of effectiveness of couple therapy combining cognitive-behavioral with structural on aspects life's quality of couples divorced. *Journal of Counseling Research*, 15(57): 24-40. <http://iran-counseling.ir/journal/article-1-79-en.html> [Persian]

- Miralles, P., Godoy, C., & Hidalgo, M. D. (2021). Long-term emotional consequences of parental alienation exposure in children of divorced parents: A systematic review. *Current Psychology*, 1-15. <https://doi.org/10.1007/s12144-021-02537-2>
- Minuchin, S. (1961). *The acting-out child and his family: An approach to family therapy*. William Alanson White Institute, New York.[link](#)
- Nameni, E., & Shirashtiani, A. (2016). The effectiveness of a combination of two solution-oriented and narrative therapies on vitality and emotion control in women applicant divorce. *Culture of Counseling and Psychotherapy*, 7(27):150-169 <https://dx.doi.org/10.22054/qccpc.2016.6735>. [Persian]
- Nabawi Hesar, J., & Ahmadi, K. (2012). The Effectiveness of Mindfulness-Based Family Therapy on Frigidity among Divorce Seeking Women. *Family Counseling and Psychotherapy*, 2(3):412-425. [Link](#). [Persian]
- Nabavi Hesar, J., & Arfi, M. (2018). Comparing the efficacy of Family therapy based on Bowen's family systems theory and logo therapy on the divorce applicant clients' tendency to marital infidelity. *Journal of Counseling Research*, 17(66): 59-97. <http://iran-counseling.ir/journal/article-1-837-en.html> [Persian]
- Nabavi, Hesar, J., Arefi, M., & Yoosefi, N. (2018). Comparing the efficacy of family therapy based on Bowen's family systems theory and logo therapy on dyadic adjustment and clients' divorce tendency. *Family Psychology*, 4(2): 43-60. <http://iran-counseling.ir/journal/article-1-837-en.html> [Persian]
- Narendran, D. J., Abilash, R., & Charulatha, B. S. (2021). Exploration of Classification Algorithms for Divorce Prediction. In *Proceedings of International Conference on Recent Trends in Machine Learning, IoT, Smart Cities and Applications* (pp. 291-303). Springer, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-15-7234-0_25
- Purwani, W., Suranata, K., & Gading, I. K. (2021). Solution-focused Brief Counseling Guidebook: Theoretical Validity and Effectiveness in Reducing Student's Social Anxiety. *Bisma The Journal of Counseling*, 5(2) <https://doi.org/10.23887/bisma.v5i2.37760>
- Pepping, C. A., & Halford, W. K. (2016). Mindfulness and couple relationships. In *Mindfulness and Buddhist-derived approaches in mental health and addiction* (pp. 391-411). Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-22255-4_19

- Rathgeber, M., Bürkner, P. C., Schiller, E. M., & Holling, H. (2019). The efficacy of emotionally focused couples therapy and behavioral couples therapy: A meta-analysis. *Journal of Marital and Family Therapy*, 45(3), 447-463.
<https://doi.org/10.1111/jmft.12336>
- Saadati Shamir A, Saniee, M, Zare, E. (2019). Effectiveness of Couple Therapy by Gottman Method on Family Function and Marital Adjustment in Divorce Applicant Couples. *Iranian Journal of Rehabilitation Research in Nursing*,5(2):10-17. <http://ijrn.ir/article-1-389-en.html>. [Persian]
- Satir, V., Bitter, J. R., & Krestensen, K. K. (1988). Family reconstruction: The family within—a group experience. *Journal for Specialists in Group Work*, 13(4), 200-208.
<https://doi.org/10.1080/01933928808411877>
- Salvatore, J. E., Larsson Lönn, S., Sundquist, J., Sundquist, K., & Kendler, K. S. (2018). Genetics, the rearing environment, and the intergenerational transmission of divorce: a Swedish national adoption study. *Psychological science*, 29(3), 370-378.
<https://doi.org/10.1177/0956797617734864>
- Saeedpoor, F, Asghari, F & Sayadi, A. (2019). Comparison the effectiveness of Bowen family therapy approach and McMaster's model on intimacy, cognitive emotion regulation and family function in couples who exposed to divorce. *Journal of Counseling Research*, 8(2): 191-214. <http://socialworkmag.ir/article-1-574-en.html>. [Persian]
- Strouse, J., & Roehrle, B. (2011). A meta-analysis of intervention outcome studies for adults undergoing separation and divorce. *International Journal of Mental Health Promotion*, 13(4), 17-29. <https://doi.org/10.1080/14623730.2011.9715665>
- Tullius, J. M., De Kroon, M. L., Almansa, J., & Reijneveld, S. A. (2021). Adolescents' mental health problems increase after parental divorce, not before, and persist until adulthood: a longitudinal TRAILS study. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 1-10. <https://doi.org/10.1007/s00787-020-01715-0>
- Tosi, M., & van den Broek, T. (2020). Gray divorce and mental health in the United Kingdom. *Social Science & Medicine*, 256, 113030.
<https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2020.113030>
- White, M., & Epston, D. (1990). *Narrative means to therapeutic ends*. New York:Norton.[link](https://www.wiley.com/doi/10.1002/9781118130000)

- Whitaker, C. A. (1976). Sex, love, and the committed relationship. *Journal of sex & marital therapy*, 2(4), 263-264. <https://doi.org/10.1080/00926237608405330>
- Yavuz Güler, Ç., & Karaca, T. (2021). The role of differentiation of self in predicting rumination and emotion regulation difficulties. *Contemporary Family Therapy*, 43(2), 113-123. <https://doi.org/10.1007/s10591-020-09559-1>
- Young, J. E. (1999). *Cognitive therapy for personality disorders: A schema-focused approach*. Professional Resource Press/Professional Resource Exchange. <https://psycnet.apa.org/record/1999-02395-000>

